

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА VI — СВЕСКА XI и XII

ЗА НОВЕМБАР и ДЕЦЕМБАР

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

УРЕДНИК:

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПARIЈА.

1900.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ЧЕТРДЕСЕТОГОДИШЊИЦА
СРЕТНЕ ВЛАДЕ ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА
КЊАЗА ГОСПОДАРА НИКОЛЕ I.

Никада чаробнијом дугџом са старца Ловћена горе наше опасане не бијаху; никада заноснијом харношћу Црногорац, напојен чистим чувством љубави и утјешном силом ведрије наде, приступао није скуту и рукаву свога Господара, као на данашњи дан, у који на стеговима Светог Дома свијетле се четрдесет пуних година одлучног бдења, чувања и очувања живота и духа народњег: четрдесет пуних година наш сретни Владалац, Књаз Никола, попут бесамртних предака мученика, пун снаге и моћи, окриљен десницом живогa Бога, подржават традиционим чврстим ослоном Великогa Бијелог Цара — служи: олтару, правди и народу; изведе земљу малену, јучерашњи логор убојнички, на природну закониту стазу, уведе је у број цивилизованих држава јевропских, очувавши јој стари дух унутрашње националности — расцветати све гране дугом борбом напуштена живота њена.

Црна Гора у низу четири деценијума пријешавши безброј заплета у борби за очување крета часногa и златне слободе, вођена гвозденом руком и здравим разумом, орошеним најтоплијим зрацима истинског родољубља, данашњим даном у вијенцу неувеле славе Оцу — Књазу Јубилару, чији свети рад, истрајна очинска брига и јуначки мученички подвизи створише јој основ самобитном животу њену и ударише печат освештања новом животу — удијева оне благодатне плодове свестраног напретка њеног, којима се орно клања листом велико и мало, богато и сиромаше, старац и дијете на овом суром крвљу окупатом камену.

Црногорац, вјерни син мајке отаџбине, прожет дубоким признањем према Оцу препородиоцу, подиже Му у прсима својим тврди монумент смртне оданости, завјетног самопожртвовања и ватрене љубави, од срца кличући:

Дуго, дуго година, на срећу и славу народа Твогa, Господару — Живио!..

На Никол-дан.

Уредник.

ПРИЛИКОМ XL-ГОДИШЊЕ ВЛАДЕ
ЊЕГОВОГ КРАЉЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА
КЊАЗА ГОСПОДАРА НИКОЛЕ I.

„Дјела Ваша сунцу равна
Неће скрити поџда тавна.“

Бранко.

Трновим путем куд' цв'јеће не цвјета,
Мачем и пером, а с надом у Бога,
Дуги низ прође — четрдесет љета
Владања славна, Господару, Твога!

Кроз мутне вале ужаса и крви
Клонула није домовина Твоја; —
Ти, Височанство, изведе је први
Затону тихом среће и покоја!

Многе се Твоје жеље испунише,
Многи Ти снови садања су дјела, —
И мач и перо чело Ти крунише
Вијенцем славе листа неувела.

Жељама св'јетлим са свију Те страна;
С мора и с Дрине, с Дунава и Саве,
Са Неве хладне, с висока Балкана —
Славије мајке вјерни синци здраво!...

Небесни иск' Те анђео мира, слоге
Кр'јепи на путе што преда Те стоје;
Живио, Књазже, још године многе
На дику, понос домовине Твоје!...

Никола Ст. Љубиша.

В А В И Л О Н Ц И.

Роман: Књаза Д. П. Голицина (Муравлина).

Пријевод: П. Ив. Вукића.

— Алекса! погледај, ово је просто изванредна љепота! —
зачу се звучни женски глас.

Зволинцев се мало трже и погледа око себе. Занешен љепотом изгледа Боке, он није ни примјетио кад су се на неколико корачаја од њега зауставила кароца и кад је из њих изашао један господин са дамом.

Непромишљено, у заносном узбуђењу, он повика:

— Заиста изванредна љепота!

Расудивши о томе свом непромишљеном поступку, он се одма збуни. Та је забавна и још већа постала, кад је видио, да је та непознаница врло лијепа... То бијаше врло стасита и крупна црно-ока. Веома млада и као да гањ ватреног погледа. — „Права љепотица,“ помисли Александар Шетровић. „Допуна свему овоме, што нас окружава.“

А господин, који је ш'њом дошао, прављаше на човјека довољно тужан утисак. На први поглед изгледаше, као да је грбав и хром, а међутим не бјеше ни једно ни друго, али цијела његова појава бијаше некако незграпна и одвратна. Има људи, који су тако рђаво створени, каогод да су на брзу руку из гвиле умијешени. По изгледу могло му је бити педесет година. Стаса је био омаленог, лица намрштевог са проријетком брадом и плавим наочарима — изгледаше потпуно малаксао.

Држа се забезекну и засвијетли очима.

— Рус? Да ли је могуће?... Алекса, Рус? запита она.

— То ми је врло пријатно, рече Алекса и упути се лабавим корацима к' Зволинцеву. Допустите, да вам се представим: Алекса Алексијевић Шаранов.

Зволинцев побрза да каже своју фамилију и да се извини. Кад дознаде да је то жена Шаранова и да ју зову Олга Васиљевна, он се обрати непосредно њој за извињење, а у себи помисли:

На што је таквом човјеку таква жена.. „Љепше би било, кад би му она кћер била.“

Александар Петровић и Олга Василијевна живо се измијењаше својим утисцима. Њих баш као да је сродно овај једно-времено овладавши њима вихор усхићења. Њима је обојици овај састанак и познанство врло пријатно било.

Шаранов рече:

— Мене је веома мило, што сам се наканио овде изаћи. Ми се враћамо одма назад, како не бисмо одоцнили за параброд, — ми идемо у Сењску Ријеку, а отуда у Крф.

— У Крф! повика Зволинцев, — и ја такође.

Олга Василијевна запљаска рукама.

— То је дивота! рече она.

— Врло ми је пријатно, изусти мирно Алекса Алексијевић, — али почиње се смркавати. Кажу да се овде негде налази нешто налик гостионице...

— Да је гостионица — није, рече смећећи се Александар Петровић, па ипак и за нас и за наше коње наће се врло добре хране.

Он и сâм није знао, зашто му се толико прохтјело смијати, викати и непрестано говорити. Он се осјећаше баш као да је опијен ваздухом.

— А је ли далеко гостионица? упита Олга Василијевна.

— Не, свега двјеста корака, иза самог крша...

— Пођимо пјешки... ја волим пјешачити.

Шаранов одобри. Пођоше.

Брзо спучи мрак. Модро небо осу се сјајним и крупним звијездама. Наступи величанствена тишина.

„Како је дивно! како је дивно!“ одјекиваше у души Зволинцева. Ове ријечи, баш као да су кочиле било његових осјећаја. Он се је налазио у оном пресрећном душевном расположењу, које човјека узноси и раздрагава до надахнућа.

Алекса Алексијевић, причаше довољно тужним гласом, како са женом путује већ готово два мјесеца. Они су били у Швајцарској, у Италији и у Тријешћу. Код куће су оставили шесто-мјесечног сина, којег гледа његова тетка...

Тешко је без њега...

— Ах, да, мене је врло тешко без њега... али зар је могуће водити са собом шестомјесечно дијете! уздахну Олга Василијевна.

Они иђаху све троје упоредо по мраку. По-за њима котрљаху се тихо и готово нечујно коаруца.

Некаква црна прилика показа се на неколико корака од њих. Шаранова се ужасну.

— Не бојте се, умириваше ју Александар Петровић, у Црној Гори нема хајдука... Та то је мој сапутник, барон Штејнберг.

— Хајде да вечерамо, ја сам огладнио — зачу се суви баронов глас.

— И ми такође, рече Зволинцев, предупредујем те, да ја нијесам сáм. Он упознаде Штејнберга са Шарановима. Барон изусти небрежно: „врло ми је мило.“

Зволинцеву се учини као да се нешто угаси у његовој души.

Он се умири.

Код Андрије требало се прилично побринути, да се приготови и спреми што боља вечера за њих четворо. Срећом, у барона се нађе велики комад печенице, а у Шаранових изврских бресака. Андрија донесе читаву гомилу — пршуте, сира и јаја и постави на стô. Поређа и неколико богиња и боцуна са пићем. Ова логорска опрема веома се допадала Олги Василијевној. — Александар Петровић, гледајући на њу, бијаше веома расположен.

— Како ми је жао што не говорим, по црногорски, рече она, а ја бих се радо попалила с вашим Андријом.

— Црногорског језика уопште и не постоји, с лаким осмјехом примјети Зволинцев, — овде се српски говори.

— Ко то не зна, он је грешник у његовим очима — с посмијехом додаде барон, — предупредујем вас, да у личности мојег пријатеља ви видите поклоника све славенске фантазморије.

— Словенство је сад сасвијем заборављено, оно је за нас туђе — изусти Шаранов, својим обичним тужним гласом.

Зволинцев, баш као да је и чекао то.

Он наједанпут плану.

— Срам нас било! Ми нашим поступним радом и подкопајемо свој углед.

— Доста смо им помогли, с презрењем рече Штејнберг, какви смо то ми вјечите добричине.

— Помагали!? Помагали су они нама, а не ми њима. Историја је ту, да нас убиједи, да ти збориш којешта. Од оног времена од кад постоје узајамни одношаји између Русије и Црне Горе — Црна Гора је увијек за нас подносила жртве...

— И са великом тачношћу примала од нас новац...

— Не говори бесмислице. Прве пријатељске везе почињу од онда, кад се је Петар Велики обратио Црногорцима за помоћ, спремајући се ратовати с Турском, — он пошље овамо пуковника Милорадовића, који говораше: „Помозите православној словенској Русији, помозите православно-словенски народе, устаните против Турске, дигните на њу војску и задржите на себе њену војску“... и Црногорци полећеше сви као један и почеше бити и разгонити Турке... А Петар у то вријеме бијаше принуђен на Пруду закључити мир, а о Црној Гори заборава и ријечи у уговору споменути... А Турска, пошто се с нама умири, баца се са свом својом силом на Црну Гору, разори Цетиње, сажеже стотинама села, покла хиљадама жена и ђеце... Па јесмо ли им то платили? Да, дали смо им пет хиљада рубаља. Је ли то плата? Је ли то награда? А за вријеме рата са Наполеоном, кад је Црна Гора с нама заједно војевала и заузела Боку Которску, зар ми нијесмо одузели од ње, те наше сајузнице, ту Боку и поклонили је Аустрији, свом вјековном непријатељу? А у посљедњем рату зар Црна Гора није била наша најпоузданија подпора? Срамота је и говорити тако, како ти говориш.

— Гле, молит те, а ја нијесам ништа о томе прије знала, што нам ви сад испричаште, рече зачуђено, Олга Василијевна. Шаранов уздахну.

— У великих држава велике су и бригае.. Тешко је престано мислити о другима.

— Црна Гора није за нас туђа.

Ми треба да знамо, да је овде прекогранична Русија... Штета, што ви одлазите данас назад, а ви би овдје дознали много што-шта, о чему сад и не слутите...

— И о чему ти сам прије неколико дана нијеси ништа знао, — додаде барон.

— Но, за мене је довољно било видјети, па да све разумијем, а тебе то неће никад за руком поћи, јер не желиш и не хоћеш знати.

Разговор се заостри. Алексијевић, да би учинио препирању крај, запита Александра Петровића, од којих је он управо Зволинцевих... Он је познавао већ одавно покојног Николу Степановића, члана министарства наука и умјетности...

Изађе, да је он био стриц Александра Петровића. Штејнберг се користи случајем, те исприча сву своју фамилијарну генеологију, с таквом свечаношћу, баш као да је откривао својим слушаоцима нешто од особите важности и интереса.

Олга Василијевна гледаше на страну и мало је томе пажње поклањала. Она са задовољством мишљаше о томе, како ће сви у Петрограду да се зачуде, кад дознаду да је била у Црну Гору. Вечера се сврши.

— Осам је сати, није ли вријеме, да већ упрежу, како бисмо могли до поноћи стићи на параброд? Запита Шаранов. — Не заборавите, ми морамо преноћити на параброду... јер, како кажу, у граду су све гостионице ужасне...

— Ужасне! понови барон, — знате, — док ви познајете град само по географској карти и зовете га Катаро, можете уобразити, да је то неко поетичко мјесто, но тек ви уђете у њ' и дознате, да га Славени зову Котор, одма вам се представи да је то ужасна гадост.

Зволинцев појми намјеру Штејнберга, али се уздржа да му одговара:

Ђаво нека га носи.

Он се диже и изађе из круга који бијаше освијетљен фењером и несташе га у мраку. Бијели поравњени пут у неком мађијском облику разастираше се под његовим ногама.

Свуда је било мрачно. Владала је безмјесечна планинска ноћ, некако густа и топла. На небу сијало мноштво звијезда и, река би, да од њих долази та доплота.

— Александар Петровић, јесте ли то ви? зачу он у близину себе глас Олге Василијевне.

— Да... жао ми је да се растанем са Црном Гором... па хоћу да се мало прођем.

— И ја ћу с вама, само не далеко. —

Ипак мало страшно, и ако ви тврдите, да овде нема хајдука.

Они пођоше упоред врло лаганим кораком у правцу к Његушима. Око њих бијаху брдашца, које они не могаху видјети. Он немаше воље за разговор. Осјећао се врло расположен, па се бојаше да то расположење некако не помути.

Проговори она.

— Ја сам данас врло много дознала, благодарећи вама... Ја нијесам знала, да су Црногорци тако добри.

Зволинцева забављаше њено ђетинско красноречије.

— Имате право, заиста добри, рече он повлађујући јој.

— И ја ћу их од сад увијек љубити, настављаше она, и то ћу свакоме причати.

— Љубите и њих и све ојађене јужне Словене, са осјећајем проговори Александар Петровић; чудновато, како смо се

ми одклонили од онога, које мора да нам је од свега најближе, какве смо ми незналице у славенском питању... Ми знамо само то, да постоје Бугари и Срби биоградски, а Стамбулов и Милан једнако нам лебде пред очима. Ми смо заборавили, да је нас Босна и Херцеговина покренула на рат, па ипак ми њих не ослободисмо. Данашњи Аустријски јарам много је за њих теже од Турског. Бити Славенином и православним, то је такво преступљење у очима власти, од које се може откупити само ренегаством или смрћу... Да, да, смрћу... Нашу браћу систематски упропашћују, за сваку ситницу затварају по тамницама, не дају им на миру ни мртве по православним обредима сахранити, гоне и вријеђају свештенике, народ злостављају и море глађу... Ја нијесам красноречив, ја не умијем говорити... Ми Руси немамо се много чим самохвалисати и поносити, док год се наша браћа налазе у таквој злопачњи и унижењу... Знате ли ви, до каквог је степена изнурен народ у Босни и Херцеговини? Кад је требало послати неколико Бошњака и Херцеговаца у Пешту, да се нађу приликом изложбе при славенском одјељењу, — морали су их најприје хранити, како се не би од њихове изнурености и мршавости плашио и грозио свијет. А те двије области дају Аустрији толико новаца, да се она обогаћава на њихов рачун. Католици и Мухамеданци живе у изобиљу, а православни умиру од глади и других оскудица. И они још вјерују у нас и нашу помоћ и још их није нада оставила!

Глас у њега задркта.

— То је страшно! рече Олга Василијевна смућено.

Она као либећи се запита:

— А је ли далеко одавде Херцеговина?

— Ви сте данас покрај ње прошли, одговори смешећи се Зволинцев, — али вријеме је да се вратимо.

Они се вратеше. Освијетљена кућа Андрина изгледаше из далека као каква звјездица.

— Идимо лакше, предложи Александар Петровић, — оvdје је тако дивно... Доста ћемо рано...

Он не изговори оно што мишљаше: доста ћемо рано приспјети да видимо Штејнберга и вашег мужа и да не будемо овако на само.

— Да, овде је дивно, проговори Шаранова тихим гласом; чини ми се да сам цијелог живота овамо путовала и сад тек приспјела... Мене је врло тешко да изразим оно, што осјећам... Ја не знам како то да објасним...

— Не објасњујте... не треба.. Ја вас разумијем.. Ја и сам осјећам то исто.

Они пођоше и још лакше, најпослије застадоше. Зволинцев се сјети фразе из Бојитовског Мегистофела: „O! Fermati, sei bello“... Он би хтјео да претвори овај доживљај у читаву вјечност. Нека растућа, топла њежност испуњаваше његову душу, њега обузимаше нека надземна, поетична радост — бујица дотле непознатих њему осјећаја.

— Какав чудноват сусрет! рече Александар Петровић, — ми смо живјели дуго година у једној вароши, може бити у једној истој улици у Петрограду, па да се случи, да се први пут овде видимо...

Она се насмија.

— Ми смо се и раније видијели... Ви сте заборавили... Сјећате ли се играчке код Хжатских... Он се зачуди. „Код Хжатских? играчке? Не, он се сасвијем не сјећа. — „Кад?“

— Прије четири године. То је била прва моја игра. Ја сам с вама играла мазурку... Ви сте још сломили моју лепезу...

— За Бога! повика Зволинцев, — зар сте то ви били? Је ли могуће?

Он се је сјећао сувошаве дрво оке, неуглађених манера и збуњеног разговора. Колико се је онда од онда пољепшала!

— Ја се и сама тек сад сјетих да сам вас онда видијела... Па за Бога, моја прва мазурка.

Александар Петровић, пошто се мало размисли, рече :

— Дакле, ви сте кћер Василија Даниловића Нухина...

— Да, да... и ви сте били позвани на моју свадбу, али ви...

— Ја сам био на путу, побрза да се извини Зволинцев, — у осталом, ја ужасно мрзим по свадбама ићи. Обуковати се подневи у фраку — врло је глупо.

„Ко се је могао надати, да ће из ње изаћи оваква љепотица“ — помисли Зволинцев, корећи сам себе Ја сам већ одавна готово заборавио о Нухинима: то су одвећ досадна и глупа створења. А овакву имају кћер??“

— Ви сте већ прије годину дана и цо удати?

— Да. Ми смо срећни.

Ове ријечи одјекнуше у оном мрачном простору необично тужно.

Зволинцев запита хладно:

— Чим се занима Алекса Алексијевић? Ја о њему нијесам никад ништа слушао..

— Он је раније служио... а сад, од кад се је оженио, ужива пензију.

„Да, један између многобројних државних савјетника у оставци!“ помисли зловољно Александар Петровић. За таквога ја сам га и држао. Он и изгледа цио на нешто пређашње, празно и преживјело.“

— Хеј, ђе сте ви? Вријеме је да се иде! раздаде се громовити глас Штејнберга.

— Што бй?!
изусти Олга Василијевна.

— Ево идемо! озва се Зволинцев.

Они пођоше, премда нерадо — појимајући обоје непријатност у повратку к друштву.

— Да ли ћемо се ми икад више видијети? уздахну Александар Петровић, са искреним душевним болом.

— Да боме! Разумије се... Ви ћете зимус по сваки начин код нас бити и... Он јој упаде у ријеч:

— М се нећемо никад више видијети, овако као што се сад гледамо у мраку.

Она ћуташе, али он виђаше, да је она узбуђена, не мање него он.

На једанпут са пријетворном веселошћу он рече:

— Допустите, да се опростимо. И узме њену руку, на којој спусти два ватрена пољупца. — Опраштајући се с вама, ја се у исто вријеме опраштам са једним доживљајем, којег нећу никад заборавити. Боље, кад не би ни било њега.

— Доста, доста! рече тихо Олга Василијевна, не отимајући од њега руку.

— Брзо, брзо! поново се раздаде баронов глас.

Зволинцева обузе гњев. Они пођоше брзо, без ријечи.

Штејнберг их дочека пријекорима.

— Не треба вријеме губити. Послије поноћи сви ће на параброду да заспу, па нећемо моћи ни кајуте добити.

— Како му драго, треба се кадгод и прошетати — рече Шаранов, својим познатим меланхоличним гласом, — хајде, Олга, да идемо.

НЕШТО О БОРБИ НА ПЛОЧНИКУ

војно-историјски приложак.

Од Рад. Космајца.

(Свршетак.)

Последице и важност плочничке битке.

Битка плочничка падала је у међувремену Маричке и Косовске битке

Многима ће бити чудновато, да се о овој по Србе славној битци мало или управо нимало зна*). Шта више и летописци ближи том времену тек нешто напомињу о њој, као да се она догодила, али више и сами сумњајући о томе.

Па и поред овога ми можемо тврдити, да се она у истини догодила, да је управо морала бити, ако само разгледамо пажљивије војне операције турске на нашем полуострву. Турци су радили са врло добрим ратним планом. Извршењу тога плана и повољном резултату допринеше сами Срби, Грци и Турци систематски потчињаваху једну по једну област, један по један град, док најзад не дође време да и северне најсилније српске покрајине не нападају 1380 година први пут.

За овим био је читав низ нападаја са променљивом срећом по Србе и Турке, док се најзад не деси и катастрофа на Косову 1389 год., која учини крај самосталности правој српској. У том низу битака, које су се догађале од 1371 до 1389 год. пада и плочничка битка и она управо 1387 године.

Турцима при првом ступању на европско земљиште било је тешко оперирати све дотле, док не задобише тврду основу, а када је она била — помоћу Кантакузена — створена, када већ у рукама имадоше Дренопољ (1361), Пловдив (1363—64), Ермен (1365—66), Јамбол (1366—67), тада им није било тешко заузети и целу Маричку долину. Па ипак тада Вукашин и Угљеша проценише, да заузећем те важне долине од

*) Ст. Новаковић у свом делу „Срби и Турци у XIV. и XV веку“ и не помиње ову битку нити иједан сукоб између Срба и Турака у том међувремену.

Турака, Србима грози неминовно пропадање, јер ће им она бити најјача полазна основа за даља војевања како на југ, тако и на север и запад. Падом те долине, пада у руке Турцима и долине Струме и Вардара па најзад Мораве, Нишаве и Топлице. Да су они опажали ту важност види се и по томе, што су концентрисали велику војску, коју поведоше у две колоне. Победа је најзад била извојевана, но што се том победом не користеше, како то налаже тактика војевања то је кривица до главнокомандујућих (Вукашина и Угљеше), који ради те грешке и платеше главом.

Но као год што се и пре те судбоносне битке десио низ мањих битака, које неки историци помињу неки не, — тако се исто десио и онај низ битака од ове битке до косовске, које се такође врло мало помињу. Први низ остао је неопажен како од савременика, тако и од доцнијих писаца и историчара ради катастрофе на Марици, која привуче сву пажњу на себе и забаци у засенак и заборав све мање, па ипак важне борбе, што је и косовска битка као највећа пропаст српска потпуно утрла сваки спомен на мање битке, па тако и на Плочнику. Али ако би се и могле остале битке заборавити или бар не узимати у рачун, не може то исто бити са плочничком битком. Она је важна како са војничке стране, као вешто вођена и вештим маневрама изведена, тако и са стране националне, гдје се огледа, да још беше у Србима силе, јунаштва, пожртвовања, још није ни умрла искра свести, ма да је време политичког раздора и унутрашње поцепаности могла потпуно угасити ту искру.

Последице маричке битке биле су падања у руке турске градова: Ихтимана и Самокова (1371), Сера, Штипа, Прилипа и Битоља (1382—83) најзад Солуна (1387). На овај начин Турци су приближно извршили најглавнији рад у јужним српским покрајинама и они се кретоше Нишу, да би и долину Мораве имали у својим рукама. Правац операција ишао је на Ниш а за тим долином топличком на Крушевац као престолицу и оперативни субјект српски. Ну то се није десило једно за друго, па као да је и то један узрок, да се мало зна о овим мањим биткама.

Када је Ниш пао 1386 год. у руке Турцима, Срби су учинили са Турцима примирје на штету своју, али под морањем, јер је било опасности од Маџара, који су упадали и пленили Мачву. Ну то примирје било је у исто време само заставак, да би се Срби што боље припремили и дочекали Турке, чија је намера већ свима сила јасна. Годину дана по паду

Ниша догађа се битка на Плочнику а за овим на годину дана дешава се и битка на Пироту, и обе сређне по српско оружје.

Па баш ове две победе довеше оно одважно решење, да се Мурат дочека на Косову, — а од Муратове стране, да доведе војску на Косово — ове узастопне победе разгласише нарочито јунаштво Милоша Обилића. Ове две победе беху и узрок, што је Милош енергично тражио даља војевања са Турцима, имајући на уму трговице у Азији у турском царству. Најзад Милош је, охрабрен овим двома победама, увидео, да је Србин још јака стена за силне турске вале, а нарочито се надао помоћи од Тврдка, који беше у Босни тада у највећој сили.

Вук Бранковић био је хладнији у томе расуђивању. Он је увидео, да су Турци основу својих операција довољно утврдили; да Србима прети опасност и од Маџара; да су Срби још тргавицама унутрашњим слаби, те да паралишу снажној турској војсци; да Србима треба систематске спреме, а не рата, па с тога боље примирје продужавати до бољих прилика, него загазити овако неспремни у рат.

Косовска битка показала је, ко је од њих двојице имао право — ми пак нећемо ићи даље. Овим говором имадосмо намеру само да кажемо, да је према свему што се догађало и најобичнији логички закључак, да је у истини морала бити та плочничка битка.

Што је ипак озбиљни и компетентни наши историци не помињу или је само мимогред напомињу, то је узрок: оскудица сигурних података, оскудица споменика, који нису ни могли бити остављени о њој, јер и да су остали, њих би упропастила ужасна косовска катастрофа.

Плочничка битка, и ако овако пренебрегнута и заборављена, спада у важне појаве, важна је како са војничког тако и са историског посматрања. Као војнички успех, она је донела пад Пирота и Ниша у српске руке. Посматрана с гледишта историског, она је потврда дојакошњим тврђењима о моралној снази српској, узрок великом моралу српске војске са којим је вавек силу турску задржавао а са којом моралном снагом Срби изиђоше на Косово. Она донесе онај нај-јачи упад Муратов у Северне покрајине на Косову, који да је изишао срећан по Србе — а без мало био би — донео би сасвим другу судбу Србима, много различнију од садање. — У опште узевши, Плочник је Србима створио веру и поуздање у себе, показао Турцима, да имају у Србима озбиљног противника;

учинио, да Маџари престану нападати северне српске покрајине, да увиде, да пропашћу Срба долази и њима исти пад.

Па и при свршетку најзад понављамо: да није било битке на Плочнику, тешко би војска српска могла изићи са онолико храбрости и енергије на Косово, да учини она чуда од сече, коју учини, те и ако пропаде, али му се и у пропасти морао задивити свет.

Е П И Л О Г.

Намера овога списа беше, да укаже јаче прстом на неколико страница из наше историје, да колико толико изнесе стање српско с војног гледишта моралног и материјалног пред ону велику судбовосну катастрофу косовску. Што баш нарочито узесмо *плочничку битку* узрок је, што она беше по Турке најстрашнија, што је она истакла славно име народног хероја и јунака Милоша Обилића, јер је победа његово дело, а народ га је управо од тада и почео певати у песмама, што је она најзад највећи узрок самој косовској битци. Расматрањем ових неколико укратко изведених страница дају шири појам и поглед на штудирање косовске битке, а која је по цео српски народ тако важна, и за нас војнике неопходна, да се што боље и правилније са њом упознамо.

CRNOJEVIĆ

Л А Ж Н А В А С П И Т А Ч И Ц А

написала Милка Гргурова.

(Наставак и свршетак.)

Тако прође више од године дана. Маге је ушла већ у седамнајесту годину, била је још увек слабуњаво девојче, али цвет младости и на њеном се лицу појави. Њене лепе, загасито плаве очи светлиле су као два сунца, бледо руменило озари и њене образе, а њено фино и њежно лице, и ако жалосно, ипак је било пуно љупкости.

Једнога дана баш је надгледала у трпезарији, да ли је све у своме реду, кад се врата нагло отворише, и уђе Ранко, па рече Маги нешто пријатнијим гласом:

— Де, Маго, нека се постави још за једно лице, добили смо госта.

Мага га погледа, а срце јој и нехотице заигра, као да је слутила да ће чути нешто пријатно, па запита:

— А ко је то дошао?

— Но, де погоди. Тога си ти некада најволела! — Мага цикну радосно:

— А да није Влајко?

— Погодила си! — Само би ли га познала? — То није више онај дечак, то је човек. — Магино се лице чисто преобрази од велике среће, а Раико се загледа у њу. Тако лепа не беше никада. Образи јој се заруменише, очи засветлише неком необичном ватром. Ранко ју помилова по образу, а то беше први пут од кад она памти. Он је волео румено лице, и ништа га није могло више наљутити, као Магина бледоћа. Он се насмеши, па рече:

— Да, да, твој браца Влајко! Само гледај да све у реду буде! Надам се, да ћеш од сада веселија бити. — Мага му се баци у наручја, пуна среће, а Ранко, дирнут Магином срећом, у мал' што се не развежи и сам. Он ју још једном потапша по образу, па оде да јави и Клари. Мага у својој радости и заборави на Клару. — Ох кад само ње не би било у кући!

Влајко је свршио на страни своје науке, па, кад је кући дошао, отац га је свстовао, да пре, него што би сам почео адвоцирати, једно две године пр ктикује код његовог пријатеља, познатог и ваљаног адвоката Ранка. Тако ће се и упознати са Београдским приликама, где је и желео, да му син остане као адвокат; а најглавније је било, што је хтео, да му син, обнови познанство са Магом, коју је желео, да му буде снаха. А и самом Влајку беше тај предлог по вољи, и сам се радуваше, да види своју малу Магицу, коју је тако волео.

Ранко га је дочекао са раширеним рукама; одма му понуди да може и становати у кући, пошто је кућа доста велика, биће довољно и за њега места.

Влајко беше врло угледан, млад човек, висок и елегантан. Имао је врло лепе граорасте очи, и лепу смеђу косу. При том беше пријатан и весео.

Кад је ушао са Ранком у трпезарију и поздравио се прво по дужности са домаћицом, погражи погледом своју малу Магу, која је стојала у једном углу, и чекала, док дође ред на њу. Хтеде му у први мах полетети у наручје, али, кад га погледа, застаде. То заиста не беше више онај дечак, с којим се јурила по дворишту по вас цели дан. То беше човек, који пред њом стајаше. Она сва дорумени, обори оне, стидљиво пружи му руку, и једва промуца:

CRNOJEVIĆ

— Добро дошао, Влајко! — И он хтеде у први мах загрлити своју малу другарицу, но, видећи је као велику девојку — задовољи се само да јој руку стисне. — Али Ранко, у својој радости, сасвим и заборави, да то нису више деца, те викну:

— Но, децо, шта се устежете? Пољубите се! Та ви сте одрасли заједно као брат и сестра. — Те речи осмелише Влајка, и он загрли Магу, и пољубише се. А то није баш од срца ишло. Клари то не беше право.

Мага је била за време ручка тако сретна и весела, а тако румена, какву је Клара никада не виде, али је кришом непрестано испод ока стрелајала. А шта јој је мислила — да јој не да Бог. На Влајка је врло умиљато погледала. Само што он те погледе за сада није опажао. Њега је сад највише занимала Мага, којој се не могоше доста да надиви, како постаде лепа и нежна девојка.

После ручка поведе Клара свога мужа у своју одају. Била је нешто зловољна. Ваљда зато, што јој се учини, као да овај млад човек не показа доста пажње према њој.

Ово двоје осташе сами у трпезарији. Влајко седе поред Маге чисто очаран. Узе ју нежно за руку, па рече усхићеним гласом:

— Маго, како сам срећан, што те опет видим!

— А ја?! Ја ти не уем ни исказати како ми је сад добро, као да сам опет оно сретно дете, које је имало своју добру мајку и свога милог брацу. Знаш, да сам те тако звала, па ћу те и сад тако звати. То ме име подсећа на моју сироту матер. Како је умела она то лепо казати: „Иди, Маго, зови твога брацу!“ — И Маги се при тим речима напунише очи суза. А Влајко јој се примаче ближе, па нежно рече:

— Сирота Магице, знам да си доста суза пролила за твојом добром матером. И ја сам је оплакао, као да ми рођена мајка беше. Али сад немој да се одајемо жалости. Помислимо, као да њена слика над нама лебди, и чује своју децу, како њен спомен поштују. Причај што веселије о себи, како си живела за цело то време, од кад те нисам видео. Да ли си кад год мислила на свога брацу?

— Та ти си и био моја једина мисао. Са жудњом сам очекивала твој долазак. Ах! мој брацо, много ти имам причати, па и казаћу ти све, што ми је на срцу, и онако си ти једини, који ме волиш.

— Како, Магице, зар ја једини? А твој отац, зар те он не воли?

— Ах, он ме воли на свој начин. То рече неким тужним осмејком — Видиш, Влајко, данас ме је први пут после материне смрти помиловао по образу. И то као да беше весник моје превелике среће, коју сад уживам. — За тим рашири руке и загрли Влајка. Но у исти мах се трже и порумени. Учини јој се, као да је учинила нешто непристојно. Али је Влајко притиште на своје груди, и пољуби њено лепо чело. — Она му се лагано изви из загрљаја, али ју гледаше са неком особитом нежношћу, скоро би се могло рећи са неким дивљењем, па рече:

— Знаш ли, драга Магице, да поред радости што сам те видео, још сам се пријатно и изненадио, кад те нађох тако красну девојку, умиљату, па тако дивну! — Мага је Влајка гледала изненађено, па чисто узвикну:

— Шта! зар ја лепа и дивна! Та мени сви кажу, да сам светиња, да ми је душа у носу, и да ћу скоро умрети, као и моја мајка! — Па кажи ми је ли збиља тако, као што ти велиш? Дакле ја само у њиховим очима изгледам тако! А знаш

ли зашто? За то, што ме мрзе, почевши од те мрске Кларе, па до посљедње слуге. Влајко ју је гледао за цело време, док је говорила некако зачуђено. Учини му се, као да опази на њеном лицу страсну мржњу, која ју на један мах преобрази, и даде јој неки болан израз. Он је узе за руку, па рече веома нежно.

Умири се, драго дете, може бити, да се теби само тако чини. Ко би тебе могао мрзити? Та ти си прави анђеол!

— Ко? — Та сви у кући, а особито та Клара, што се наметну моме оцу за жену. Па и мени би хтела да буде мајка! Али ја је никада нећу назвати тим светим именом, јер ја њу мрзим из све душе моје, као што и она мене мрзи. Од првог дана провидела сам њене намере, које се и обистинише. Она је целу кућу обрнула на своју руку, па за то ме сви и мрзе!

— Да се ти не вараш, драга Магице? мени се чини, да она не изгледа тако опака, као што је ти описујеш. Њено је симпатично лице и пријатно смешење. —

— О да, варате се само сви тим њеним подмуклим смешењем, којим је све и завела у кући, па нико и не види иза тог њеног осмеха њене отровне зубе, којима ме сваки дан уједа.

— Драга Магице, ти си несмотрена. Баш сад прође служавка поред отворених врата — можда је све чути! —

— А што ми је стало до тога! горе ми не може бити, но што ми је. Али сад, кад си ти ту, све ћу лакше сносити.

— Да, моја Магице, али мене доводиш у тежак положај. Ако желиш да ти ја заиста помогнем, онда она не сме ни слутити, да ја о свему томе што знам. Ја те уверавам, да ћу од сада пазити, да те у кући нико не сме вређати.

— Ох, хвала ти, мој добри браца. Та знала сам ја, да је дошао мој добри анђеол, ког ми посла мајчина сенка, да чува њено несретно и остављено дете.

* * *

Влајко је дуго размишљао о свему, што му је Мага испричала. Чинило му се, да мало претерује и да неће бити баш тако опако, као што описује. Природно је, да деца не воле да им се родитељи на ново жене или преудају. А Маги мора бити још понајтеже, јер она беше једино дете, на које је мајка излила сву своју љубав... Та се љубав не може заборавити, може ју још само надокнадити добар и нежан муж. Па је ли чудо,

што се Мага у својој детињој наивности радује и нада, да ће од сада бити срећнија, кад је њен браца опет код ње. Она још да не слуги, да се у њеном срцу зачиње друга љубав много јача, која ће је уздићи до блаженства, или сасвим оборити и убити. Та ова већ сад осећа, да би била најнесретнија, кад би Влајко већ сутра оставио њихову кућу.

Па и Влајко се радоваше, што ће видети и загрлити своју малу Магицу, коју не виде пуних шест година. Али где како се изненади, кад нађе прекрасну девојку, коју радост и срећа учини још лепшом, што виде свога доброга брацу. Он беше очаран, слушајући њено мило ћеретање, и срце му силно закуца, гледајући то њено мило лице и бистре паметне очи, у којима се огледа сва њена чиста душа; беше усхићен. — Наједанпут свега тога нестане; у место анђела показа му се мали демон, којег мржња занесе, те преобрази њено мило лице и доби неки болан и мученички израз.

— Боже мој! — узвикну Влајко и нехотице. — Је ли могуће, да то дете трпи и да је несретно, или је то само злоба, што јој се отац ожени! Злоба, која је у њој дремала и сад с годинама избија на површину, та ја ту ману на њој никада нисам опазио.

То га је размишљање свега обузело. Он тражаше свему томе узрок. Клара не изгледа да је пакосна, само не разуме, како се могла још тако млада и врло лепа удати за старца од шесет година, који није ни мало ни симпатичан. Да то не беше с њене стране ипак нека спекулација, да уђе у богату кућу? Зар не беше њен задатак, да образује то дете, које је већ добило добро домаће васпитање од своје добре и нежне матере? — Па шта је учинила од те девојке? — А Ранко! шта му би да се ожени са васпитачицом своје кћери, кад је видео, да ће му дете несретно бити?! Просто га је Клара занела својом лепотом. Он науми, да мотри на све, те да схвати узрок тој несугласици.

Мора се и Мага мало припитомити и измирити својом судбином, најпосле мишљаше Влајко: „Та неће ни то дуго трајати, највише две године, па онда, Маго, синуће и теби друго сунце. — Морам првом приликом говорити с Кларом. Брзо ћу ја њу превидети.“

Мага не беше собом задовољна. Она је опазила, да је рђав утисак начинила на Влајка својом нервозношћу. За то је желела, да му објасни целу ствар, о којој је тек почела говорити, и тим да све поправи, но у залуд није више никако могла

говорити с њиме насамо. Клара је умела Ранку доказати, да девојка не треба насамо да говори с младим човеком, те ми је тако спречен сваки подужи састанак, а и Влајко беше заузет радом у Ранковој канцеларији, где имађаше пуне руке посла. — Али је брижљиво посматрао све у кући. Често је помишљао, да Мага заиста претерује, кад је тако Клара осуђивала, која беше увек необино љубазна и блага. — И Клара је заиста променила своју тактику. Није више Магу тужила оцу, па ни Ранко не имаде узрока, да буде с Магом строг. Дакле све је ишло добро. Међу тим Клара је вребала сваку прилику, да се са Влајком састаје и разговара, па и ако се ни једанпут не моглоше подуже разговарати, ипак је Влајко увидео, да је она потпуно образована жена, па се и чудео Маги, што се с њоме не може да слаже.

* * *

Једног празника пође Клари за руком, да наговори Ранка, да изађе са Магом ради њеног здравља, куд у зеленило, а себе изговори тим, да јој није најбоље, па не може с њима.

Тако се Клари даде прилика, да остане са Влајком сама, те да узможе подуже и говорити с њиме. — А и Влајко је желео ту прилику. Он хтеде говорити о Маги, која је сваки дан све тужнија бивала. И чинило му се као да га избегава. Он и не знађаше, да им је спречен сваки подужи састанак. А Маги опет беше тешко, што опазе, да Влајко сувише поклања пажње Клари, па га је често врло тужно, а кад кад и срдито погледала.

Клара се тај дан обукла просто, али веома кокетно, и беше још заносљивија, па пошто се подуже с Влајком разговарала, као случајно поведе говор и о своме положају, као маћеха према Маги, па поче овако:

— Видите, господине, ја особито сажаљевам децу, која изгубе своју мајку; а то је, може бити, и с тога, што сам сстала и сама сироче без родитеља, па и без икога свога. Оца нисам ни запамтила, а мајке се једва сећам. Била сам врло мала, кад ме дадоше у завод. Боже мој, колико сам горких суза пролила, кад сам видеда, како мојим другарицама долазе њихове мајке, очеви, или остала родбина, а мени нико.

Кад наврших двадесет година, рече ми управитељка, да је већ време, да станем на своје ноге. Треба да уђеш у какву четиту кућу као ваџитачица, и заиста наместе ме у врло

отличну кућу. Били су према мени сви веома добри, особито госпођа беше прави анђео, али болешљива. Муж те госпође гонио ме својом претераном љубавношћу. И част ми је налагала, да оставим ту кућу. Није потребно да набрајам све моје патње и искушења, које сам у току шест година претрпела. Баш сам једног дана мислила скоро очајно: шта ћу и где ћу већ једном ваћи сигурно место, где ћу моћи савесно вршити своју дужност, на коју сам се с радошћу одала, кад ми наједанпут понудише место код г. Беркића у Београд. Рекоше ми: то је човек стар, врло строг, има ћерку врло слабуњаву, учивићете највеће добро, ако се прихватите тог детета, да је образujete, иа и да негујете њено нежно здравље. Без размишљања примим понуду. Шта више радовала сам се, што ћу бити од користи том јадном сирочету. И заиста, чим ју видех, заволах ју свом душом својом, а и Мага, бар ми се тако чинило, да ме веома воли. — Све је било добро, док се не почеше проносити гласови по вароши, да сам ја у кући нешто друго, а не васпитачица. То ме тако страшно ожалости, увреди и понизи, да сместа поднесем оставку. И после дугог наваљивања, једва сам могла рећи г. Беркићу, за што хоћу да изађем из његове куће. Он ме је преклињао, да останем за љубав детета. Рече ми: у чије поузданије руке смем ју поверити, ако не у ваше? Па зар сад да је оставите, пошто се тако навикла на Вас? — Најпоследње ми рече: Ако вам је срце слободно, и ако би могли поћи за старца, ево вам пружам руку, и будите мати моме јадном детету.

Дуго сам се борила, шта да радим. Поверих се најпоследње г. Арси, и његовој жени, с којима мој муж врло добро живи. Па и они навале на мене да примим понуду. И ја пристадох да пођем за Ранка. Та моје срце беше донде сасвим слободно, никога нисам тако волела, као то несретно дете, које ме од оног часа, кад постадох жена Ранкова, омрзну. О, господине, ви не можете себи преставити, како сам несретна услед те неправедне мржње. Да сам то знала, никада се не би склонила да пођем за старца, према којем не могу никада оно, што жене треба да буду према своме мужу. — Вјерујте ми, да сам ја више за сажалење, него Мага. Ја сам у пуном смислу њена жртва. И сад морам по дужности, да угушујем оно осјећање, које се од неког времена и против моје воље буди. Не смем срцу моме дати маха, јер нисам више слободна. — Клара је последње речи изговорила са тако силним потресом душе, да су јој сузе грунуле. Беше у тај пар тако заносљиво лепа, да

је Влајко стојао пред њом збуњен и уништен ни сам не знађаше шта да јој каже, најпослије промуца неколико похвалних речи, у којима је звонило као неко извињење, што и за часак могаше о њој погрешно посумњати.

Кларином општром оку није ништа измакло. Она беше задовољна, јер је потпуно уверена да га је освојила. Од тога трепутка беше с њиме врло поверљива. Често кад је с њиме на само, звала га је просто по имену „Влајко“. А њену као да је годила та интимност, и беше му пријатно, што га и она сматра као члана породице. Па за то се својски трудио, да докаже Маги како је неправедна према Клари, која се толико жртвовала за њу. Но, кад виде, да је тиме Магу увредио, он јој више не рече ни речи. И њихови односи почеше ладнити. Клара је то њихово нерасположе једно према другом знала за себе вешто употребити, и мало по мало сасвим га је освојила. Влајко ни сам не знађаше како се на једанпут ухвати у њене замке. Он беше очаран њеним духовитим говорима, усхићен њеним осмехом, беше срећан, само га је Магина бледоћа чисто сневеселила.

Влајко је имао поштено срце, и племениту душу. Беше то један од непоковарених младића, па тако и не могаше прозрети одма Кларино лукавство; њена занесе њена лепота и фина кокетерија. Он се и сам питао: што се то с њиме збива? Клара му наједанпут заврте мозак, и што се јој више отимаше, све га је више заносила њена примамљива појава. А кад би се повукао у своју собу, тад би му се појавиле две слике: Мага, као нека светиња, пред којом би се могао Богу помолити, и Клара као сушти живот, и нехотице зазвониле би му у ушима Кларино речи, које му је често намерно говорила: „Сирото дете, она неће дуго живети“. Испочетка те су га речи згодиле као нож у срце, а доцније као да и сам посматраше Магу, као неко надземно створење. Али јадна Мага беше несретна, шта више њу мучаше ужасна љубомора и за то биваше сваки дан све блеђа и суморнија, па још кад једном приликом чу, како му Кларе рече: „Влајко, одите са мном у врт,“ њој узкипи крв, беше ван себе од љутине и очајања. Појури оцу, да ју оптужи, но наједанпут застаде те се запита:

— А што да му кажем? Зар то, што га она зове Влајком, а не господином? Па можда отац то зна, а можда он тако и хоће да га она зове, и не слутећи мој јални отац, да га она вара, па шта би ми на ту тужбу одговорио? да силом тражим повода свађи, а можда, би ме још назвао и клеветником. — Боже, како је страшан положај мој! Та зашто да ја једина видим

њено лукавство. А он, Влајко, зар он баш ништа не види. Зар он не налази, да је то непоштено, што она ради!? А Влајко, како сам се грозно преварила у теби, како сам била срећна, како сам се радовала његовом доласку, као да ми долази анђео с неба. Па ето и он се за њом занесе. Она је лепа, примамљива, па се можда још и загледао у њу. Тешко мене, како сам несретна! како ме ужасно срце боли, те ја морам умрети! Овај се бол не може преболети. — Тако је јадна Мага очајавала. Она омрзну и тога њеног брацу, ког је некада обожавала. Она га више неће ни да гледа, али оштро мотри на сваки њихов покрет. — А Клара? — О, она је сасвим задовољна. Она је добро видела, да је Мага љубоморна на њу, и то јој је годило, јер је знала да ће јој љубомора највише наудити. —

Клара је испочетка само кокетовала са Влајком, ала га напоследку страсно заволи. А видела је добро, да се и он у њу гледао! Па шта их још уздржава, да се једво другом не баце у загрљај? Да ли Кларина дужност према мужу, — или Влајкова савет према пријатељу оца свога?! — Шта више Влајко пије осуђиво Клару, да се поред старог и немилог мужа могла загледати у младог човека. Али себи не би никад могао опростити кад би учинио издајство према ономе човеку, који га воли као свога сина, и којем он хоће да повери своје дете. И за то, чим га виде, да је мало даље пошао, науми одсудно, да још за времена учини свему крај, EVI Највише га освети оштри погледи Раикови, којим их је мотрио! Он опомену и Клару, која се није ни мало тога ради страшила, јер се уздала у своје лукавство, а савет им је била доста широка.

* * *

Једно по подне беше велика запара. Ранко оде у своју собу, да се мало одмори. Влајко оде у канцеларију; Клара у своју одају, а Маге остаде у трпезарији, седе крај прозора, наслонивши главу на руку, и замишљено посматраше како се све умирило од велике припеке, цела природа као да се одмара и дрема. Све је тихо и мирно. Само у њеној души бесни ужасна бура, она је једнако разбијала себи главу, како ће једнога дана скинути лажну образину својој маћехи, и показати је у истини каква је. Тако задубљена у мислима није ни чула, кад је Клара ушла у трпезарију; тек се трже из својих мисли, кад је Клара запита њеним обичним смешењем:

— Маго, што сте тако невесели? Мага је оштро погледа, па рече:

- А зашто сте ви сувише весели!
- О чему то увек тако мислите?
- О ономе, о чему ви никада не мислите.
- Ви сте врло пакосни, Маго!
- А ви сте опет веома добри.
- Шта вам је, Маго, што сте тако заједљиви?
- Угледала сам се на вас!
- Ја вас не разумем.
- Могуће, тим вас боље ја разумем.
- Шта хоћете тим да кажете?
- О, то знате боље, него што сами себе познајете.
- Заиста Маго, ви сте неучтива дјевојка!
- Ваша је кривица, што нисте своју дужност боље разумели! Ви сте ме требали васпитати.
- Ко ће тако упорно створење васпитати!
- То је истина, ви бисте за такво створење и сувише мени!
- доврши подсмешљиво Мага.

Знате ли, да ћу вас тужити тати?

— Мага се наједанпут исправи, погледа је врло значајно, па неким пакосним смешењем рече:

— Можете слободно, али чувајте се, да и ја вас не тужим.

Клару нешто стрепну као нож у срце. Она се брзо запита: „Да није што опазила?“ — Мага ју је општро посматрала; њој је годило, што и Клара од нечег зазире, па пре, но што Клара хтеде одговорити, рече јој:

— Нешто сте побледели, госпођо, као да вам савест није најчистија?

Клара се насмеши, ма да је у срцу кишела од гнева, па рече:

— Драга Маго, с вама се данас не може говорити. — Погледа је пакосно и оде у своју собу, и Мага оде у своју, задовољна, што је наједила своју Маћеху. — Но тек што оде, врата се од трпезарије лагано отворише, и Влајко се појави, па сасвим тихо, скоро нечујно, оде у Кларину одају, у коју се из салона улазило. Врата беху отворена, само тешке завесе беху спуштене, па се није могао чути ход, који се губио у дебелим ћилимовима. — Влајко изгледаше врло озбиљан.

Клара, кад га опази, пође му брзо у сусрет, пружи му руке, које он и не прихвати, а она му умиљато положи руку на раме, па рече:

— Како ми је мило, што сте дошли. Можемо провести читав сат, а да нас нико не узнемири; а имам нешто и врло важно да вам саопштим. Јесте ли нашли кога у трпезарији?

— Нисам! одговори кратко. Клара га поплашено погледа, па запита:

Влајко, ви као да се нешто срдите? —

— Не срдим се, госпођо, на против дошао сам да вам докажем, колико вас поштујем, колико ми је света ваша част, и мир ове куће. Ја не смем више остати овде ни тренутка. За то сам и дошао да вам кажем с Богом! — За Клару беху те речи као гром из ведрога неба, па чисто загушеним гласом рече:

— Шта кажете?! — Да одлазите, да ме оставите! — Тако ти Бога не чини то!

— Морам, ради наше заједничке дужности. Ми не смемо даље ићи, нити варати тог поштевог човека. Још нам се може обема опростити. Али ако останем овде, ваша лепота, ваше дражи — не не — то не сме бити. Треба да одлазим. Ми се не смемо огрешити о вашег мужа, бар ја не, који ме као сина воли, који намерава да ми — он наједан пут прекиде сам себе, као да не смеде изрећи оно, што је мислио. — Видите госпођо он је тако добар према вама, извините, ја вам не пребацујем, ви сте млада, а срцу се не може заповедаги. Најпоследње ја сам уверен, да сте се ви само магновењем занели, па зато допустите ми, да ја, као човек, будем јачи! Верујте ми, да ме је стид погледати му у очи, па за то остајмо добри пријатељи и ако се растајемо! —

Клара га је за цело то време посматрала са неким страхом, у њеној души киптио је јед, и очајање, она је све дрхтала од силног узбуђења, па превладана својом страсном љубављу, рече:

— А, дакле вам је стало више до тога старца, но до мене? Не знаш, несретнице, да ћеш ме убити, ако ме оставиш! — То рече с толико бола и горчине, а погледа га својим ватреним очима, које беху пуне суза да Влајко чисто претрну. Она то опази, не даде му времена, да се прибере, загрли га, и стаде га страсно љубити, а сузе ју облише. — Још само тренут, па би и сам Влајко главу изгубио. — Но у истом тренутку завесе се расклопише и Ранко се појави на вратима. Влајко га први опази. Беше запрепашћен, одступи од ње, као да га муња удари а и Клара, кад опази мужа, беше за час збуњена, али се брзо прибра. Ранко изненађен тим призором застаде један

тренут као скамењен, за тим га наједанпут гнев обузе, већ хтеде полетети на њих као бесна звер на своју жртву, кад му лукава Клара брво као муња полете у наручија, па неким чаробним смешењем рече:

— Драги мој Ранко, имам да ти кажем радосну новост: баш ми овога часа рече Влајко, да воли нашу Магу, и моли ме, да ти говорим о томе. Он се побоја да је нећеш удавати, пошто је слабуњава. А ја му обегах, да ћемо обоје с радошћу пристати на тај брак, и у мојој радости загрли га као нашега будућег зета. Па ми и сусе ударише на очи.

Ранко не беше будала, па ипак га ово њено лукавство обезоружа. Та он ју је волео и слепо јој све веровао.

Он јој нежно одви руке, које је обвила око његова врата, па рече мало подсмешљиво, али нежно, у колико је он умео бити.

— Ти си заиста добра мајка, а још боље пуница. — За тим се окрене Влајку, који стајаше још једнако поражен, а још више изненађен и застиђен тим Клариним претворством, па га запита:

— А шта велиш ти, Влајко? Ти као да ниси особито очаран о ономе, што вели твоја будућа пуница? Или се бојиш, да ја нећу пристати, да се ожениш Магом? Вараш се, синко; како би могао да не одобрим оно, што и м ја жена тако искрено жели. — За тим погледа неким сумњивим смешењем Клару, која је сва блистала од радости. Ранко, застиђен својом сумњом, рече Влајку:

— Оди, синовче, да те прикажем твојој будућој жени — Влајко би волео на губилиште пре поћи, него што сад мора изаћи пред Магу, коју толико поштује, да јој од стида не може погледати у очи. Влајко је био поштен, добро је знао, да то није пут, којим се проси девојка, као што беше Мага; али се нема куд. Свако устезање побудило би сумњу, а добро је познавао и Ранка, да код њега нема шале. — Ранко беше скоро уверен о невиности клариној, али хтеде бити на чисто и са Влајком, па, чим изађоше из собе, он га стиште за руку, оштро му погледа у очи, па га изненадно запита:

— Дакле, ти одиста желиш да се ожениш Магом? Одговори ми као часан човек!

— Кунем вам се на моју част, да је то моја једина жеља увек била. Он заиста није лагао, речи му бежу сасвим искрене, да му је Ранко могао потпуно веровати. — Па му рече:

— Добро. Ја ти верујем као човеку од части. А сад чуј и моју жељу. А ту жељу дели са мном и твој отац, и ми обо-

јица хоћемо, да се вас двоје узмете, само што смо то мислили тек после две године. Али овако је још боље. А сад хајдмо Маги. — Влајко није ни покушавао да што одговори. Знао је, да му то сад не би ништа помогло. Једино се бојао првог састанка с Магом и њеног презирања. Тако уђоше у Магину собу.

Магу затекоше где седи у наслоњачи, књигом у руци, коју није читала. Очи јој бежу црвене, као да је плакала. Кад их угледа, она устаде, погледа их изненађено, не могавши разумети шта их доведе.

Ранко јој приђе, узме је за руку, па рече нешто потресеним гласом, што код њега не беше случај да се ма ради чега узбуди.

— Маго, ево те Влајко запреси од мене, и ја му те обећам. Надам се, да и ти пристајеш да пођеш за твога некадашњег брацу.

Маги плануше образи, очи јој севнуше неком необичном ватром, у којима се огледаше пре гнев, но радост. Обоје су разумели тај поглед, но Ранко се учини као да није ништа опазио, па рече:

— Моја кћи беше увек послушна, па се надам, да ће и сад бити.

Мага се поносито исправи, погледа оца врло озбиљно, па рече крепким гласом:

— Оче, ја сам вас увек слушала, но овога пута пре но што вас послушам, дозволите ми, да насамо говорим са господином Влајком.

И ако Ранко беше строг човек, који је навикао да му се сви безусловно покоравашу (осим његове жене). Мораде попустити њеној жељи, јер тако ју одлучну још никада не виде, па се побоја, да ће она, имајући можда стварне разлоге, одбити ту понуду.

Кад остаде Мага с Влајком сама, завлада тишина, ниједно не могаше отпочети говор. Она је требала неколико магновења да се умири, јер јој срце силно куцаше, а он ни сам не знађаше како да започне, јер се пред њом осећа крив. Она га је дуго гледала, и кад им се погледи сусреташе он сав задрхта, кад виде сузе у њеним лепим очима, па скоро шапатом запита ју:

— Маго, ти ме више не волиш, ти се срдих на мене. — Мага на једанпут плану, завали поносито своју лепу главу, па уздрхталим гласом запита га:

— Ко вам заповеди да ме просите?

— Маго, тако ти Бога немој тако гворити, моје те је срце одавно изабрало.

— Ваше срце?! — И оно вам је по свој прилици заповедало, да ме избегавате, да ме мучите својом ладноћом а знађасте врло добро, да ми бесте као од Бога послати. — Мене просите а за другом се заносите. Заиста чудноват вереник: једну проси, другу воли, а можда лаже обадве.

— Стави, Маго, ја ћу да будем с тобом тако искрен, као што те поштујем и обожаваи. Ја ћу ти све искрено казаги, па онда нека ме срце твоје осуди. Тако ми части моје твоја слика увек почива у души мојој али ти си се од неког времена уклањала испред мене, па и ако те волим више него сестру, ипак сам те још сматрао као дете, а људи су људи, али се за час дају завести. Али ти се кунем најсветијим, што ми је на свету, да нисам сврнуо с часнога пута, нити сам повредио част ваше куће. Шта више хтео сам отићи на неко време из ваше куће, не себе ради, над којим је вазда лебдео — твој мили лик као авђео хравитељ... него ње ради, која те воли — доврши Мага.

— Маго, не тражи, да ти што више кажем, немој заборавити да она носи име твога оца, који је увек бранио част свога дома, па је и ми морамо штедети. Оставимо њу, па буди уверена, да те ја из све душе моје волим, да ћу сретан бити, ако ми пружиш руку, и моја жена будеш! — За тим погледа Магу тако искреном љубављу, да му је Мага потпуно веровала, превладана својом љубављу, заплака се и баци му се у наручија. Кад се мало умири од силног узбуђења, она му рече са нежним, скоро детињим гласом:

О Влајко, ја ти се предајем свом душом својом, воли ме само у полак толико, колико те ја волим, па ћеш ме неизмерно усрећити.

Влајко ју притиште на своје груди. Он беше заиста срећан, јер осећа, да дели с њом ону свету и чисту љубав, која их уздиже и облагорађава.

* * *

Ранко је био задовољан, што ће се ово двоје узети. Мислио је, да је уклонио можда могуће зло, које је претило његовој части.

А Клара? Она је изгледала весела, и ако је у њеној души беснила љубоморе и очајање. Није се надала, да ће се та веза остварити. Шта више беше тврдо уверена, да ју Влајко воли, и да ће се он извући из те замке, у коју беше ухваћен. Но, кад виде, да се он покори својој судбини, она науми да све учини, само да их развоји. — Постаде на један пут врло брижљива мајка, која стрепти за здрављем своје кћери, као што говораше своме мужу:

— Ма да се од срца радујем тој вези, ипак се бојим за Магино нежно здравље, да удаја не ускори њену смрт. Ја на твоме месту, драги Ранко, одгодио би ту удају за коју годину, док Мага не дође на снагу — и то је говорила тако брижним гласом, а уједно и љупким, да је Ранко био уверен у искренности њених речи, мислио је: да је крива. не би смела тако наваљивати, да се венчање одгоди, особито кад рече: да ради мира Магиног, Влајко треба сместа да остави њихову кућу. — Но и Ранко беше тврдоглав, а скоро и уверен да би Мага баш пре умрла, кад би одгодили тај брак, па за то је волео, да се што пре сврши. А и сам ће мирнији бити; та он воли ту несретницу Клару толико, колико се само може волети последњом снагом своје старости.

Кад је видела Клара, да код мужа не може ништа успети, она покуша са Влајком. којег једва једном ухвати на само.

— Чудим се Влајко, рече му да смете узети за жену девојку, која ће за цело проћи као и мајка јој. Та зар не видите како је сирота слаба, или ваљда желите, да што пре останете удовац?

— Боже сачувај! то би било од моје стране нешто најподлије, кад би тако што желео!

— Онда вас заиста не разумем. Та ваљда нисте заљубљени у њу? — рече подсмешљиво.

— Па кад би заиста тако и било! —

— Зар у ту аветињу! — Плану на једанпут Клара, и против своје воље, која се иначе знала увек дивно савладати. — Зар мислите, да вас она воли толико, колико вас ја волим?! Да ли је у стању што више жртвовати но што би ја могла? —

Ево вам се кунем, да сам готова учинити све за вас, све што год хоћете. Хоћете л' да бежимо одавде? — Хоћете л'? —

— Станите, госпођо, никада се не би могао тако обезумити да заборавим што дугујем овој породици. Извините што морам признати, да и ако ме је за часак занела ваша чаробна љепота, ипак је лик ове миле девојке био увек дубоко урезан у срцу моме. И ево вам се исповедам као сестри мојој, да ју узимам за жену из чисте љубави. — Из чисте љубави?! Тога акрепа! — викну као помамна Клара, не могавши се више уздржати, и пође к њему са уздигнутом песницом као нека фигура; — варалицо једна! бесомучниче! Не знаш, несретниче, да треба само једну реч да изустиш, па да је не добијеш. Ја ћу јој казати: да ју узимаш само ради њенога мираза!

Влајко гледаше запрепашћено ту махниту жену, која најзад збаци образину, иза које се крила сама пакост и недољива мржња према Маги, па одговори ладно:

— Мага је уверена, да ју волим, да ју обожавам!

— Ја ћу јој казати да лажеш, да другу волиш, и она ће ми веровати. —

— Не, не, неће вам веровати — викну Мага иза њених леђи, која је све чула, па полете у наручија своје Влајку, блажена од велике среће.

Клара оста поражена и уништена, па онда на један мах погледа око себе, као да нешто тражи, и да имађаше при себи какво оружје, она би их убила обоје. Но они као да слутеше шта намерава та фурија, одоше из собе, не рекавши јој ни речи, остављајући је у њеном бесном очајању. Дуго је још беснила у својој соби, па најпосле се смири као неко, који беше собом на чисто. Она није марила баш да и кажу њеном мужу. Сад већ беше на све спремна.

Али ове племените душе не хтедоше је оптужити. Шта више у неколико су је и жалили. Они беху сретни, па и Равко с њима уживаше. Први пуг и он осети ону очинску љубав, па се радоваше тој вези, с Влајковим оцем заједно, који такође дође. Сви су били задовољни. Па и сама Клара чинила се као да је врло мирна.

* * *

Тако дође и дан њиховог венчања, све је у кући било узрујано, али не толико због сватова, колико од чуда, што се

десио. Клара, је нестала -- нико не зна где је, ни куд оде. Сви беху запрепашћени, а Ранко највише. У први мах помисли: да није себи какво зло учинила, те посла на све стране да је траже. И готов беше да и сватове своје деце одложи, али Влајков отац не хдеде на то пристати.

Кад младенци дођоше са венчања, Ранко се усили да надвлада себе, и да их љубазно дочека. Повеле свога пријатеља, и зета, да им преда Магин мираз! ма да се ови нису ни мало журили да га приме, пошто беху уверени у Ранкову издашност, да више даје но што обећава. Он је спремио новце у орман у својој соби за спавање. Не хтеде их метнути у канцеларију, где беху његови послови, па и туђи новци. Но како се зачуди, кад не могаше наћи нигде кључ од ормана, који ношаше обично уза се. Најпосле дозво бравара, да отвори орман. И шта виде! -- од новаца нема ни трага. Дрхћући сав од силног узбуђења, изпремета орман до дна, али новца нигде нема. Јални Ранко и онако боловаше од срца а овај га случај толико потресе, да паде онесвешћен на земљу; кад дође к себи беше му једна страна сасвим одузета.

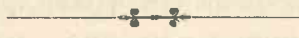
За Кларом посла власт одма потеру, и тек после неких уђоше јој у траг, а новине донесоше овај чланак:

„Клара Милер издавала се за свадбеницу, беше пре осам година у врло отличној кући, код г. Б..... у Минхену: гдје је примише, и поступише с њоме као са овојим дететом. И госпођа и господин беху врло стари. Имали су код себе две унукe, сирочад без родитеља. Они поверише те две девојке Клари као честитој и образованој девојци. После године дана рече им Клара да мора од њих отићи због неких врло важних својих породичних послова. После њеног одласка на неколико дана госпођа опази да нема њеног накита, који беше од велике вредности, и који хтеде оставити у наследство својим унукама. Одма посумњају на њу, а тим више, што су чули да она није отишла ради породичних послова, него је отишла са неким младим музичарем, који се спремаше да пође у Америку. Бадава су за њом трагали, не моглоше је пронаћи. Ових дана пође ипак бечкој полицији за руком да наиђу на исту особу, коју познаше по фотографији, и која се издаваше за францускињу, под именом „Дифер“ и уверише се, да је то једна иста особа, коју тражи и полиција из Србије. Она се већ налази у рукама власти. Међу њеним стварима нађоше доста сумњивих папира, па и велику суму новаца, за којом трага београдска полиција.

Клара пред судом тврди, да је она жена Ранка Беркића адвоката, и да је те новце добила од свога мужа, с којим неће више да живи, као намирење.“ — Но то јој све ништа не може, пошто полиција већ раније доби акт, у ком беше посведочено, да је она те новце просто украла.“

Ето тако је та васпитачица, којој су родитељи поверавали своју невину децу, завршила своју улогу.

Беркић је врло скупо платио своју заслепљену љубав, — а Влајко и Мага, сретни у својој љубави, детинском одашошћу и вежњошћу неговаше старога Беркића до саме његове смрти.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

С У З Е.

Вечерњи је сутоњ пао,
Пољем блуде ноћне сјени, —
Рој звјездица задрхтао
У бескрајној васелени...

Ноћ је тиха, нигдје гласа —
Не трепери лисна гора;
Не чује се шум таласа
По пучини сињег мора.

Ал' по мору срца мога
Подижу се бурни вали....
Моја блага ту су многа
Ништа-људи закопали!

На извору жића млада
Цвјетала је ружа бајна —
Њу ми у сред свјетских јада
Свали јесен дуготрајна.

За час моја ружа свену, —
Младост ми је среће худе:
Ја познадох дражест њену,
Ја познадох — свјет и људе!

Чим опазих осмјех рујни,
Што дадоше млада љета —
Пружише ми пехар пуни
Пехар жучи злобна свјета!

Ја га пијем... и Бог знаде —
Ником пехар тај не дајем,

Све земаљске пратим јаде
 Душе моје уздисајем..

Зар судбина тако жели
 Да ми нога трње гази,
 Горд ко ст'јена живот ц'јели
 Да по правој прођем стази?!

Такав пут је душе моје!
 Но без страха к циљу плови,
 Ко лађица мала што је
 У ноћ бурну на валови.

Плови, лађо, жића мога,
 Плови хучне на таласе,
 У љубави св'јета злога
 Гнусна св'јета не уздај се!!

Као оро што но кружи
 Горе откуд сунце сине —
 Душо моја и ти дружи
 С облацима у висине!

Озго нек' ти сузе лете,
 Као роса на цвјетове!..
 Умиј душу, гадни св'јете —
 И Бог воли сузе ове!!...

Бливан Вазата.

НЕШТО О МИЛОШУ МАРКОВУ ВАСОЈЕВИЋУ И ЊЕГОВУ ПОТОМСТВУ.

Милош Марков био је војвода Васојевићки, у своје вријеме главни четовођа, добар и храбар јунак и осветник свога брата Србина. Од Босне па до Пећи, од Плава и Гусиња до Аса, до Рожаја — свуда је с четом допирао. Васојевићи су били у то вријеме под Турцима, и трпјели од њих велико насиље.

Највећи зулумћар српској сиротињи био је Бег Ђулијав. Становао је у Асу, одакле је са својих девет синова (Ђулагића), као из каквог замка, излазио, и свакојаче јаде чинио српској сиротињи.

Када је Милош чуо за овог зулумћара, дигао је чету од Лијеве Ријеке; још је с њим био Иван Лакушић. Оба заједно окрену преко Кома; кад дођоше на Маргариту, почну се договарати куда ће с четом окренути.

О томе договору народна пјесма гласи:

„О војводо, Марковић Милошу,
Куда ћемо чету окренути?
Или ћемо Плаву ил' Гусињу,
Ил' питомој Пећи Дукађину,
Ил' ћеш с четом низ Босну поносну,
Ил' к Рожају, ил' Призрену граду?“
Но му Милош на то одговара:
„Мој соколе, Лакушић Иване!
Нећу с четом Плаву ни Гусињу,
Нити хоћу Пећи Дукађину,
Нит' ћу с четом уз Босну поносну;
Сад Рожају ни Призрену нећу,
Тѐ градове ја сам походио,
Многе Турке из њих погубио,
Баш проклете Турке зулумћаре.
Но ја хоћу низ Нахију*) равну
Баш до куле Бега Ђулијана,
Јер сам чуо гдје кажују људи,
Да је Турчин силан пресилио
С његовијех девет Ђулагића,
Који муче српску сиротињу;

*) Васојевићку; и у обичном говору чује се ријеч низ Нахију.

А ја, браћо, поднијети нећу,
 Но али ћу главом погинути,
 Али све њих девет погубити,
 И избавит' од душмана рају.“
 Како рекли тако учињели.

Пођу низ Нахију, док дођу у Рожаје. Ту Иван остане с четом, а Милош сам пође у Ас. Ноћу стигне код куће Ђулагића, ускочи у авлију и отвори јој врата, да, ако му дође до невоље, одмах може изаћи. Затим пође на кућу Бегову, којег нађе сама и убије. Како се с њим борио — ранио се. Рањен је кренуо да бјежи; за њим у поћер пођу остали Ђулагићи. Милош их је чекао на вратима од авлије, и како је који излазио, нешто ножем, нешто цефердаром, све их је поубијао.

Милош се поврати у Беговој кући, узе му коња и оружје, запали му кућу и врати се к својој чети, која је била похарала Рожаје, посјекла неколико глава, узела неколико оружја и другога. То подијеле и врате се на Лопате, гдје је Милош становао.

Милош се за неко вријеме лијечио од рана, које је добио на кули Ђулагића.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA *

Не могући Турци подносити Милошево насиље, замоле свога пашу да их ослободи од њихова највештега непријатеља.

Паша заповиједи војводи Радоњи Дрекаловићу, да изгуби Милоша, пријетећи му, ако га не изгуби, да ће дићи војску на Куче и да ће их све похарати.

Војвода Радоња жалио је Милоша, али му друкчије није могло бити од паше, наоко да га изгуби, или сви Кучи да буду похарани. Да се не би Милош сјетио да га зове каквом пријеваром, пошље за њега његова (Милошева) сестрића, Пауна Станкова, да му рече, да дође на Царине на састанак с Кучима.

На позив је Милош одмах пошао. Пошто се није бојао од Куча, није узео са собом никога осим свога братучеда Радула Попова. Када је дошао на Царине, нашао је Куче на скупу и међу њима војводу Радоњу.

Пошто је Милош сии, Кучи почну говор о жалби турској на њега. Војвода Радоња питао га је за све зулуме, које је чинио Турцима, као што народна пјесма каже:

„Добро доша', војвода Милошу!
 Арамбашо од Васојевића.

Добро доша', од крајине краљу!"
 Но му на то Милош одговара:
 „Ја нијесам од крајине краљу,
 Но сиромах међу Брђанима;
 Али српску браним сиротињу
 Од турскијех силних зулумџара.
 Ђе сам мога' стигнут' и допријет',
 Помага сам брату хришћанину.“
 Но га пита војвода Радоња:
 „О војводо, Марковић Милошу!
 Што те питам, право да ми кажеш:
 Од куд теби дебели дорине
 Што га таквог ни у цара нема?
 Од куда ти мача зеленога?
 Од куд ти је бистра џевердара
 На коме су тридесет карика,
 А свака је од сухога злата?
 Од куд су ти токе саковане,
 Златне токе од четири оке?“
 Но му на то Милош одговара:
 „Казаћу ти, војводо Радоња:
 Дората сам на мегдан добио,
 И све моје благо и оружје
 Од силнијех девет Ђулагића,
 Кад сам њима главе посјекао
 И њихове дворе запалио;
 А токе сам за благо вукао,
 У Латина за оку Цекина.“

Војвода Радоња, пошто је морао погубити Милоша, нареди једноме од дружине, да са стране зађе Милошу и да га убије, што је и извршио. Кучи, мислећи да је мртав, сви се разбјеже, али он поред свију рана остао је још жив. Кад види свога сестрића да бјежи, зовне га да се поврати, и да узме његово оружје. Сестрић му се поврати, као што у пјесми стоји:

Но да видиш Станковић Пауна,
 Поврну се својему ујаку;
 Ал' не иде, да му ране вида,
 Већ он иде, да му токе скида.
 Милош га је напуштио близу,
 Па га гађа бистрим џевердаром,
 С црном га је земљом саставио.
 Тад' зацјева војвода Милошу:
 Благо тебе, Станковић Пауне,
 Ђе погибе јунак од јунака;
 Но је ками Маркову Милошу,
 Ђе погибе јунак од никога! —

Тако је погинуо Милош Марков, војвода Васојевићски.

Остала му је жена и троје лудо мушко дјеце Мајка их по очиној смрти поведе са собом у род код свога брата Гоге Рашовића у Фундину.

Дјеца су стојала код ујака, док су дорасла до очина оружја. Најстаријему је било име Одо, средњему Јован, најмлађему Ђуро (Ђелаш).

Одо (најстарији син Милошев).

Турчин Алиника, буљумбаша од града Колашина, подигао је чету од оба Колашина на Лијеву Ријеку. Прескочи у васојевићску границу; удари на Новака Миликина, поглавицу и јунака васојевићског.

Бој је био на Брњицу.

Васојевићи су одмах приспјели у помоћ Новаку; али Новак погине у тај бој. Његову жену, која му је пунила цефердар и била се као добар јунак, Турци заробе.

Васојевићи поћерају Турке до на Слацко. Ту је Одо Милошев посјекао турску буљумбашу Алинику.

Васојевићи још даље су Турке ћерали, бијући и сијекући их низ Требишњицу, па преко Сиње Плоче, па низ Тару, док су их ишћерали из своје границе, и отму жену Новакову.

Када се поврате на Брњад, нађу Новака, свога буљумбашу, погинулог од Турака. Добро су га осветили: 25 турскијех су глава посјекли, а код Новака нађу 5.

Новак је лијепо укопан; али, пошто су га осветили, мање им га је било жао.

О томе народна пјесма гласи:

Ми жалимо доброга јунака,
 Баш јунака Миликић Новака;
 Али смо га добро осветили:
 За Јаглику *) туре Алинику,
 Буљумбашу Колашина града.
 Посјече га соко тица сива
 Баш на име Милошевић Одо.
 За Новака двадест и четири
 Све турскијех глава биранијех,
 Што их мрки посјекоше вуци,
 Мрки Вуци од Васојевића.

.

*) Жена Новака Миликића.

Милош Белошев (унук војводе Милоша).

Милош Белошев био је кнез тога доба у Васојевићима. Био је јунак и паметан човјек. Он је први пољубио руку Петровић-Његоша и примио од Владике Петра II прстен и писмо као знак судији и поглавару. Тај прстен и данас је сачуват и налази се код његовијех унука.

Имао је шест синова, међу којијема су се најбоље одликовали Божо и Ристо.

Божо је са својом браћом често чете подизао противу Турака. Највећи његов противник био је Чавић Мустај-бег. Да би Божо од тога зулумћара избавио рају, покупи једну чету и пође с њом право Сјеници. Ту га срећа не послужује. Одмах Чавић дознаде за његов долазак, покупи стотину Турака и удари с њима на Божу с дружином. Божо га мушки дочека, али се није могао одржати толикој сили. Турци неке убију а неке разаждну. Божу ране, те због својих рана остане ту. Турци га опазе гдје пане. Један Турчин се на њега заждене с голијем ножем да га посијече. Божо га напусти близу и убије својом пушком, узме му оружје и фишеке. Турци тада навале на Божу да га убију или жива ухвате.

Он нађе такво мјесто, гдје му нијесу могли заћи ни с једне стране. Тако се био цијели дан и убије десетину на мртво а двојицу рани. У томе их ноћ раздвоји.

Турци су га цијелу ноћ стражили и домишљали се како би га ухватили или убили. Мустај-бег нареди да се нађе једна суха штица од најтврђег дрвета, коју неће моћи пушка пробити, Тако и учине. У јутру му ударе носећи пред собом штицу. Божо је пуцао на њих, али му није помагало. Тако га притисну и жива ухвате и предаду Мустај-бегу.

Пошто га Мустај-бег види, запита га ко је и одакле је. Он му све право каза, као што у пјесми стоји:

.
.
.

О тако ти, незнана делијо,
Одакле си од којег града
И ако се зовеш по имену?
Но му Божо на то одговара:
О тако ми, Чавић Мустај-беже!
Ја ти име моје крити нећу,
Ја сам Божо од Васојевића;
Син Милоша испод Кома кнеза.
А био сам, Беже, наумио

Да т' ударим на бијелу кулу,
 Не бих ли ти окинуо главу,
 Осветио српскога зулума,
 Па ми не би од Бога суђено!⁴
 Но му Тирчин тако бесједио:
 Баш аферим, Милошевић Божо!
 Пошто си ми право казивао,
 Јуначки ћу тебе погубити!

Тако је и било. Божо је себе јуначки осветио. Његову оцу и браћи дође глас да је Божо погинуо, и да се сам осветио. Милошу то не бјеше доста, већ позове Мустај Бега да му ивађе на мегдан. Бег, чувши за Милоша и његове синове, не само што му не смједо иваћи на мегдан, већ му пшље знак предаје и покорности. Милош са синовима (браћом Божовом) на то се нијесу окретали, но су више пута дизали чете у освету своме брату, и најпошље га освети Ристо Милошев (његов брат) кад је посјекао Меда Пијетловића, Бега Плава и Гусиња и с њим 30 Турака, којијема су главе до-нијели у Васојевиће.

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

Н. Н.

— «к» —

ЛИЗА ФЛЕРОН.

РОМАН Г. Охнет-а.

ПРЕВЕО Сутварскій.

(Н а с т а в а к.)

Једне вечери, кад га његов отац бијаше послао у једно мало позориште, у којему једно на проласку друштво преста-вљаше „Bele Hélène,“ престава се рано сврши. Клаудије, ула-зећи у кућу, опази да у соби четниковој још свијећа гори, те хтједе да му зажели добру ноћ. Зацука на врата, али не доби одговора. Узнемирен отвори и нађе свога оца, изваљеног на старом voltaire-у путовања по Француској, у несвјестици, спавајући у бруталној летаргији, поред флаше рума.

Пренеражен, младић изађе, и не усуди се ни ријечи изу-стити у погледу жалосног отпрића. Тад он разумје многе при-говоре, које бијаше начуо пролазећи са оцем покрај војничких часника; опази да му руке дрхћу, кад обичаваше преписивати љекове, тако, да више пута љекарници не разумијеваху што препис садржаваше, и даваху често пута јадним војницима један лијек за други.

Да се није догађало четнику, да буде зват и ноћу ради прешних случајева, нико не би ни знао за његову ману, јер се управ тада одаваше шпиритуозним пићима, јер кафе не пијаше.

Самотан, а самоћа му гођаше, без жене, непријатељ игре, избјегавајући друштво својих садругова, стаде се ваљати, а да се не могаше устећи по фаталној низбрдици.

Младић, згрожен, не усуђиваше се, да опомене свога оца. Рано постаде искусан, па промишљаше што је живот, он ра-зумје страшне болове, који параху срце четниково, због којих избјегаваше себе у пјанству. Афекат, којег осјећаше наспрам оцу, измијени се у неку врсту зобње.

Клаудије се бојаше да опет оца онесвијешћена не затече, с тога настојаше да даље од њега буде. Стан његовог оца би-јаше тик једног малог врта, којег стазице дијеляху у четири

дијела, а који бијаше оплоћен боровницом (Murtillus). Два дијела, т. ј. она у дно врта бијашу одређена за поврће, а друга два, који се пружаху пред прозорима бијашу одређена за узгајање цвијећа. Наоколо бунара, са високим коломатом, на коме се уздизаше гвоздени штап, о којему висаше колотурица, која служаше да се спуште или извуку водене вједрице, растијаху, усправни на њиховој чедној стаблици, жути сунцокрети, раширујући своје сјајне латице у форми вијенца.

Једна љешица љубица уздуж зида освјежена росном температуром, испуњаше ваздух делицијозним мирисом.

Клаудију гођаше сјећети на прозорној дасци у трпезарији, и ту остајаше за дуго, уживајући свјежину ваздуха, да чита и да размишља. То бијашу његови сретни часови. Кћер сусјетке, дјевојчица од седам година, плавокоса, плаветних очију и румена, играше се свако послје подне по пјешчанам стазицама.

И Клаудије је очима праћаше, слушајући њежно грацијозно чаврљање; не говораше. У њему се буђаше неко њежно инстинктивно њежно осјећање насрам оној малој, која бијаше право весеље за онај скровити кут.

Међусобним уговором станари бијашу врт подијелили у двије зоне: једна за четника, а друга за сусјетку.

Кад-кад би мала, не пазећи на раздио у игри прешла из једног дијела у други. Тада би је њезина мајка, жена меланхоличног погледа, која непрестано шијаше код прозора, опоменула повикнувши јој: Лиза, што прелазиш? И мала би се тад повратила, престашено погледујући Клаудија, као да му се јадаше да је очекиваше оштра казна.

На те ријечи не би проговорио ни једне ријечи, већ би се увукао у собу па из таме проматрао дјевојчицу. Али једног дана одговори сусједки: Пустите је, госпођо, не чини ништа! А да поткријепи своје ријечи пријатељском демонстрацијом спусти се низ прозор у врт. Лиза уставивши се у трци, гледаше га радосно. Њезина се мајка учтиво поклати и рече:

— Хвала, господине. И настави радити.

Дјевојчица иђаше за њим ситно корачајући. Лиза опазивши, да јој се Клаудије, који се вртом шеташе, смјешка, усуди се да му приђе. Та мала, плаве косе, која јој се спушташе у плетеници низ плећи, а боје бијело-прозрачне, бијаше љенушаста.

Она се Клаудију поклати и тај цијели дан бијашу велики пријатељи. Сјутра дан игра се настави. Клаудије носаше своју малу другарицу. Он бијаше саградио близу зида, у дно врта,

једну малу кућицу, које врата бијаху увијек мистеријозно затворена. Никада се Лиза не усуди да дотакне скачатур; причињаше јој се, да се иза оних врата скриваху страшне ствари.

Она своје безразложно страховање повјери Клаудију, који преко воље Лизине, са намјером да је увјери да у кућици ништа страшнога нема, отвори врата. Кад али мјеште страшних ствари налазаху се само: старе столице саломљени грасти (цвијетни лонци), једна лопата, гребуља и једна заљевача, у којој се налазаше неколико свепчића жуке, која служаше за везање салате. Обадвоје се стадоше смијати.

Тако му прођоше школски празници.

Једне вечери Клаудије јави својој малој пријатељици жалосну вијест, на име да сутра мора отпутовати пут Версеља, поздрављајући се с њоме.

Сунце залазаше бацајући на кровове градских кућа своје пламене зраке. Хладни и благи лахор поче дувати, а вртом се мрак хватати. Њих се двоје згледаше, ниједи, без ријечи. Лиза савијаше између прста једну гравчицу боровнице, коју бијаше узабрала. Црвенкаста свјетлост црвњаше и освјетљаваше плаве косе и одсејајиваше се у њиховим очима.

— Хоће ли се одет повратити? запита на пошљетку она.

— Надам се одговори Клаудије тужно. Ако мој отац остане у Евре....

— У случају да он неостане?

Он умукну. Ђевојчица га узе за руку.

— Тад се зар више видијети нећемо?

Клаудије махну главом неизмјерно ганут и клоне духом.

Он врло добро знађаше, да се четник на једном мјесту никад не стањиваше, те му унутрањи некакав глас говораше, да Лизу за пошљедњи пут гледаше. За тим очајно плачући повиче:

— Збогом Лиза, што било, да било — нећу те никад заборавити.

И улегавши кроз прозор, отиде у своју собу у којој се затвори; баца се на постељу и сакривши лице узглавником стаде горко плакати.

Одијељен од оне ђевојчице чињаше му се као даје сирак тужни без нигдје никога.

Он већ замишљаше у њој, лијепу и грацијозну, лијепу женицу. А у његовом срцу осјећаше, да се порађа чиста и невина љубав. Он одлазаше из Евре са успоменом угодном и чемерном у исто вријеме. Слика се дјевојчина, која у њуме бија-

ше произвела ону прву и значајну импресију, не могаше више из његове главе избрисати.

Па ипак погађаше, да се у Евре више вратити неће.

Наступајуће године четник бијаше премјештен у Љиљ, и Клаудије продужи своје науке опет далеко од свога оца, од којег се зачаше.

Док имађаше бесплатно мјесто у лицејуму, које му бијаше осјегурало његову материјалну егзистенцију, све бијаше добро али кад, добивши диплому бакаларуса, мораде прибјећи своје оцу, да му одреди коју каријеру мисли предузети, тад потешкоће тек настадоше.

Четник не познаваше бољег звања од лијечничког. Замишљаше га лијечником болничким, гдје стијече богаство и славу. Он му и откри мисао своју, показујући му све предности те каријере.

По несрећи Клаудије врло добро познаваше слабе стране те каријере. Он умишљаше будућност своју као ону очеву; сјети се непрестаног тумарања са посаде на посаду, кад још бијаше дјететом, и сви провинцијални изговори од једном обновише му се у памети: лагани онај изговор у сјеверним провинцијама, па онда неулађени на источним планинама, и онај каденцијални са јужним пољанама.

Он оживи Оран, зелени брежуљак, на коме назре тихо гробље са кога се добро море виђаше, уочи бијели споменик, који бијаше тако далеко од њега. Он нехтје да обнови онај цигански живот, те најуљудније истакне оцу своју облику.

Али се сукоби са одлучном вољом: стаде му доказивати чим проузрочи против себе љутњу.

Четник ни да саслуша разлоге. У његовом мозгу, пуном алкола намисао да Клаудије лијечником постане, бијаше се дубоко укорјенила. Он бијаше справан да од уста својих одваја и да се жртвује за издржавање свога сина, ако би од истога послушан био; у случају пак да би му се непослушним показао, да га напусти самом себи. Клаудије послуша. Његова намјера бијаше да послужи као васпитач у основној којој школи, али да удовољи очиној жељи повуче најтежају молбу, коју већ бијаше поднио, и упише се у медицински факултет.

Али при свем томе особито га занимаше књижевност. Живећи биједно у једној малој собици на петом тавану у улици *Четири вјештра*, он уштеђиваше од дрва и хране, само да би отишао гдје кад у позориште ил да купи коју књигу. Са овоштеним хаљетком испод пазуха, враћајући се са предча-

вања, ишао би у Одеон, и ту би остајао по читаве сахате, читајући један нови роман, којег бијаше добио од неког услужног трговачког путника.

Зими би му се врхови прета смржавали, на што би он стао чупати ногом о тијелу, само да би могао ноге угријати, а да ипак неби постигао своју сврху. А кад би се смрачило, те не би могао више читати, враћао би се кући пун ентузијазма, којег му проузрочише галантни јунаци и његне јунакиње, смишљајући драматичне призоре из романа. Он би могао дуго, а да се ни сјетио неби да вријеме бјежи. Али не би писао ништа, јер бијаше обећао оцу да ће учити медицину и и ништа друго. Незахвалним би се показао, кад би, послје четникова жртвовања, тежио другој циљу, нег ли онеме већ одређеноме.

Кад наврши двадесету годину, мјесеца априла 1870 заигра на лутрију, и срећно добије. Ипак наступаше догађај један, који измијени његову каријеру.

Букну рат изненада. Вас Париз на ногама. Изванредно неописиво одушевљење. Четник-лијечник мораше одлазити за медиц. Дизање и одлажење чети бјеше изненадно, теко да младић свом оцу није имао прилике ни „збогом“ рећи. По одласку његовом он прими од њега једно писмо са нешто новаце. Бијаше му отац придружен војсци која марширала за Шалон. (Chalons.) Од тада не имаде о четнику ни гласа ни јава.

За вријеме петомјесечног опсиједања пропатио је много и физично и морално: он се осјећаше управ самим — сиротним. Неки му тајни глас говораше да неће више оца видијети. А преко ноћи, које провођаше на шанцу у бдјењу, буљећи у бијелу, снијижну раван при звјетлости блиједе мјесечине, омишљаше на жалосни живот несретног му оца, којег горко оплакиваше.

На посљетку непријатељи од опсиједања одусташе. Париз опет своја врата раствори; писма долећеше за свакога осим не за Клаудија. Младић се пожури да се распита код министарства, али због великог нереда, који владаше у оним мучним тренутцима, не доби никакве повољне вијести. Обрати се тад пуковнији. По извјештајима четник-лијечник као да бијаше ишчезнуо. Од оног дана, кад војска из Метца уљезе у тврђаву, а послје сантприватске битке, више га не видјеше. Без двојбе бијаше пао, као жртва дужности своје, у каквој огради, убијен непријатељским танетом, док притијецаше у помоћ рањеницима.

Клаудије прими тужну вијест са неизмјерном жалашћу. Он је већ предвиђао несрећу, али увјерен о догађају исте, остаде поражен до крајности: потражи самоћу како би се исплакао и како би размишљао. При размишљању као да слушаше свога оца гдје му прича о слави, о срећи.

Авај, име оног несретног човјека бијаше осуђено да остане у мраку па и послје смрти.

Не знађаше се ни гдје је пао; његов гроб бијаше непознат. Од једном Клаудије уочи собу у Евре, па стари voltaire, на коме четник, страшног лица и зажетих очи, лежаше трептен — цјан.

Ухвати га јоза на тај призор и закључи да је боље за његово име, да почива испод земље крвљу натопљене, панувши у згодан час и као војник. Ова утјешљива импресија распрша и другу исто тако жалосну, усљед чега остаде само тужна успомена.

Останувши сам и слободан, Клаудије се запита, хоће ли наставити науке; осјети одвратност наспрам медицине, те одреди да се одаде књижевности. Он тад имађаше двадест и двије године и мало новаца. Наслиједи од оца неколико стотина динара, које брзо истроши, и тад се нађе у крило потребе. Унајми за стан своју стару собицу у улици „Четири вјетра.“ Живећи сиромашно провођаше дане у библиотекама, читајући књиге и хватајући биљешке. На тај начин исиса, изображавајући себе, сво богатство философије XVII и XVIII вијека. Проучи историјске догађаје, позориште од његовог почетка са великим својим класичним учитељима, па све до свога пада са савременим писцима. Прочита све романе, и састави изводак из опере Балсацове.

Да би могао које како животарити, писао је за енциклопедије, за тим се одаде да пише и чланке по листовима. Више пута није био плаћен. Највећма волијаше да сакупља књижурине.

У своме дугом и посведневном трчкарању по Паризу устављао би се у дућанима продаваоца старежина, гдје би прелиставао на хрпе листове и књиге. Тако он посједоваше тискалица велике важности; он би их гледао, обраћао, мирисао, опијао се пљеснивим воњом старе хартије, наслађујући се једним лијепим призором Море-овим или Дебикуртовим.

Једног кишљивог дана по несрећи паде на улицу и озлиједи се у ноzi. Лијечио га је један његов стари друг — меди-

цинар. Лежао је цијели мјесец дана а да се ни макнути није могао.

Први пут у своје животу почини дуг, и опијен особитом жељом да га врати живљаше у великој оскудаци. Поучавао је и радио ноћу, само да би избио себи храну и мјесечне оброке. Поред ковчежића, гдје смјешташе новац рађе шћаше умријати него ли га се дотаћи.

Једног дана, кад се налазаше у највећој оскудици, лутајући по перивоју Луксенбурга, гладан, угледа неког старца, гдје баца крух тицама. Комадићи падаху у изобиљу при подножју жељезних балаустара, који опасваху вратић.

Стојећи поворно, као гладни вук, Кладије само причека, док се онај човјек одаљи, а за тим, престрашивши тице, покупи крух и поједе. За тим поцрвенивши, побјеже, постиђен, као какав лупеж.

У толико стаде стијецати име пјевајући на латинском. Отишавши гдје кад у кафану Medicis, декламирао би неколико својих стихова, које би изговарао са заносом и страсним изразом, да је заносио своје слушаоце. При тим моментима чело му сјаше, очи његове изгледаху као да гледаху невидљиво биће, а његов ватрени глас потијецаше из срца.

Једног дана славни неки романсијер, који се с времена на вријеме свраћаше код хњижевнице Ропете, имађаше прилике да чује Клаудија, гдје чита један од његових састава. Он се чудом зачуди, па немогавши сакрити своју импресију:

— Како је написано, како је само читано! повиче. Овај је створен за позориште! Треба да покушамо што заједно.

И склопи уговор са Клаудијем. Романсијер намјераваше преначинити једну од својих опера и написати драму за Амбижи (Amigui) уз припомоћ онога, који се у театралном нарјечју називље charpeutier.

Али ни он, ни charpeutier немогоше саставити основу продукције, и обадвојица намјераваху од даљег кушања да одустану.

Ла Баре, прибавивши све што треба, кроз мјесец дана, са чудноватим жаром прве драматичне огњице, написао пет чинова и донесе их романсијеру.

Романсијер остаде запањен, и — обећа младићу веома много.

Слиједеће зиме продукција је била престављена са изванредним успјехом, а да се и не сјетише сурадництва Ла Бариног Клаудије разљућен отиде да се пожали гласовитом човјеку, којег за ту ствар одговорним прављаше. На објави се немогаху

ставити три имена. Требало је најмлађега жртвовати. По моме мишљењу правилно се је поступало.

Ла Баре изигран не хтје подићи јавно протест, јер би штампа била против њега. Он се разведри и осоколи рад успјеха оне преставе, које испадак бијаше изванредан, те поче радити.

Али позоришта, што је врло добро искусио, бијаху списатељима и на даље затворена. Он се упозна са дугим чекањем у предсобљама, са долецима на ногама у собама тајничким, и са одрешитим одговорима: „Продукција не ваља; није удешена за нашу бину, или: дијалог је одвећ комичан у драми, или драматичан одвећ за комедију.“ Он осјети све благодати мржње, коју управитељи бина односе новим аукторима, и освједочи се да је оних раскаланих закупника једина жеља да престављају једну те исту продукцију, продукт једног те истог имена, али под различитим насловима. Са свим тим ипак немалакса, већ настави да ради неустрашиво, сталан у добар сзршетак. Једног дана мишљаше да је изван погибељи. Повориште *Cliny* прими један његов састав и спремаше се да га изнесе на бину. Бијаше једна модерна комедија у три чина, прави заплет у којему ниједан глумац немаше интересантне улоге, да би могао привући позорност публике. Ову његову радњу престављаше одвећ слабо њеко случајем састављено друштво, које бијаше и сиромашно и слабомоћно. Тог пута не доби ни новчића. Ефимерични управитељ, који бијаше продукцију на бини покушао изнијети, побјеже с њом.

Заборав пождрије јалови покушај, и Ла Баре опет слеће у своју низину.

Сам, без својте, без пријатеља, падаше често у очајање. Осјети да му је пртљак, којег бијаше приправио да носи, одвећ тежак. Он тад себе прављаше кривцем што непослуша оца, те вјероваше да је то његово жалосно стање сушта освета четникова. Да га је послушао, већ би био од назад пет година заборављени лијечник, у којем се звању налазећи, кад би му тешко и несносно живовање у Паризу било, отишао би у покрајину. Тамо у каквој мирној варошици, унајмио би какву бијелу кућицу, циглом покривену, са малим зеленим вртићем, гдје би угодно живио наслађујући се осигураном будућношћу. Он би се возакао по путовима обра(сла)слим зеленим бигрењем до пословнице, у којој би га дочекивали пријатељски и са уважањем. Ту бијаше можда његова срећа. Кад ал ето мораше се борити са потешкоћама, које потијецаху из његова положаја; бијаше изложен пријекорима, и због прекомјерног понизивања, бијаше

навикнуо носити оборену главу, као да се надаше каквој неочекиваној увреди. Разљућен псоваше и проклињаше његово звање, и у тишини своје собице обичаваше чешће викати: нема горег заната од књижевности!

Он викаше на постојеће друштвено стање; љућаше се на сво друштво, које бијаше дивље и неизображено, викаше на оне, који се поносаху преотетим добрим гласом, који уживаху у слабоћама, који се крапаху славом, извојштеном силом, реклама, и честим *шам-шам*; те се заклињаше, да би, чим би се иск-прљао из положаја у ком се налази, тражио жестоку накнаду, те би газио по главама оних, који га мучише.

Прибравши силе, Клаудије се постави да сам напише једну драму, које идеју имађаше у глави већ од дуго времена: *Les viveurs* (дангубе); сатира крвава, у којој је имао прилике да слободно излије своју мржњу.

Ромбод бијаше запремио управу *Модерног позоришта*, и листови бјеху препуни нацрта младог управитеља.

Он намјераваше да препороди драматичну вјештину, која је постала, како он говораше, најжалоснијом трговином; жељаше створити нове *писце* и *наследнике* учитељима сувремене бине.

Клаудије полагаше *наду* у будућност на оног смионика, који неустрашиво развијаше омладинску заставу, и праћаше се особитим интересом у позоришним листовима његово писање. Свака нова предукција примљена, и наслов које читаше у листу, стезаше му срце, те говораше сам себи. Ако је све ове примио, како ће примити моју?

Простодушни Клаудије још незнађаше да и три четвртине продукцијâ, којих се помпозно наслови износе у кроничним листовима, није се још зачело, а Бог зна кад ће се, ако се зачеше свршити.

Такво навјештање потицаше ауктора да успије у своје послу.

Има гласовитих писаца, којих продукције извикане, нијесу се и неће се никада представљати.

Тек је довршио *Les viveurs* Клаудије похита да је однесе Ромбоду.

Кроз потеклих осам дана, што бијаше оставио свој рукопис, ауктор као да не живљаше више. Њега бјеше спопала нека страшна огњуштина и живљаше у алтернативи између добре наде и неугодности, те постављаше многе хипотезе. Ромбод не важељети, да се што измијени, заискаће што му он не би имао

попустити, или наметнуће му каквог сурадника. При растрешености својој Клаудије бијаше на све приправан.

Он пристајаше и на то, што жељаше да му продукција примљена буде.

Писмо га Ромбодово охрабри. Неизвјесност терлииа изгледаше му децизивом: он бијаше човјек, који се не обвезиваше прије него ли се договори, али који бјаше одлучио да прими продукцију. Он је нахођаше лијепом, али жељијаше говорити. Добро, говорићемо.

И у једном величансевеном кабинету, украшеном скупопјеним сликама, богатим саговима и елегантним покућством, Клаудије поново предавши се у наручје туге и изгубивши сваку енерђију, очекиваше, блијед, онога, који ће му судбину одредити, запиткујући сам себе: што ће ми рећи?

Тад у себи испита главна мјеста свога дјела, и нађе са којег краја би могао Ромбоду угодити. И све му мане од једном искрснуше, те не налазаше више ефекта.

Престрављен освједочи се да је његов субјекат слабашан, и да ће слабе користи имати. Студени зној ороси његово чело. Сви се сјајни снови расиршаше као јато престрашених тица. И он несретник, дрхшћући, сјетан и сухих усница, сматраше да је коначно уништен.

III.

Врата што се отворише тргоше га. Малени и мршави један човјек, блиједог лица, сијерих прозирућих очију, елегантно обучен, улезе хитно.

-- Молим вас, да ми опростите, господине, рече чистим јужним нарјечјем, што вам учињех да ме оволико чекате, али није била моја кривица.

Ла Баре махне сјетно главом, његове се уснице скупише, те гласом, скоро нечујним и дрхшћућим:

— Одавна се на Чекање навикнух, господине, одговори ганутљиво. Вапа није да се извињујете већ моја, јер ми се чини да дођох у непотребни час. Узрок, поспјешног пријављивања мога, биле су љубазне експресије у вашем писму. Надах се, можда узалудно, сретном резултату, те се с тога и пожурих, небих ли што прије сазнао за моју судбину.

Он се смјешкаше и истодобно сиљаше да умањи понизност његове жалбе. Вуцијаше га нешто да се баца пред ноге оног човјека, а тамо се опет бојаше да се одвећ веби понизио.

Погледа га погледом да би камен гауо и очекуну жудно страшну пресуду.

Ромбод, сједећи на један диван, са подбоченом главом, саслуша и промотри младога писца. Његово га велико чело, његове замишљене очи и његова експресивна уста убише. Ганула, те слућаше, да ће онај што пред њим усправно стоји, гледати тако исто као и он њега, публику једног дана усправну пред њим. Сује'вјерац попут играча, одлучи да га привуче к себи. Он се бијаше привикнуо од дугог времена, да посматра раденике у тјескоби и обузимате страхом. Опази сљепачице Ла Барине влажне, а руке ослабљене и немирне. Он захтје да ријеч коју прву изговори писац никад незаборави, па какав му год, кашње, сјај његове среће буде.

— Добро сте урадили што дођосте, рече он, у противном случају намјеравах да вас потражим. Сад се морамо договорити у погледу престављања ваше продукције, коју сам намјерао што прије на бину ставити.

А како је Ла Баре остао пренеражен и као онесвијешћен усљед толико жељене среће:

— Престављаћу продукцију Камбрајеу до свршетка, настави он, јер ћемо завршити ову годину.... Сјутра ћемо пробати *Viveurs*. Како видите, много полажем на вашу драму, те њу намјеравам престављати цијеле јесенске сезоне....

Он је могао тако дуго говорити. Ла Баре га више не чујаше. Ромбодове му ријечи до уши допираху као збркана зука. Само једна једина фраза окупираше његову болесну главу, на име: биће што прије престављата! А пред собом својим замагљелим очима гледаше у зрачној опсјени дијелом смјешкајуће, дијелом страшне личности из своје продукције. Они у том тренутку имађаху лице и живот, и изненадно оживише, пролажаху поздрављајући га пријатељским осмјехом.

Једна рука, која га додирну по раменима пробуди га из сањарије. Он угледа Ромбода гдје стоји пред њим.

— Опростите, господине, проговори њежно Ла Баре, али радост, коју искусих и која ме свега испуни бијаше велика, да сам се како видите онесвијестио. Не надах се тако пресудном резултату, поред многих продукција, које имате у позоришту.

Ромбод се стаде смијати.

Има доста продукција у сваком позоришту; али се иде за тијем да се добије једна добра. Ја их имам сваке врсте, на-

стави он, показујући гомилу рукописа на његовом столу, које су написали познате личности...

И изговарајући ријеч *познати*, уста се његова некако свечано надимаху.

Све су продукције добре, за стално, и написано како треба; али ништа нема у њима оригиналног, ништа новог, ништа што би могло задовољити љубопитност публике, која је свега ео грла сита. Њој је све познато; с тога да би се задовољила, потребито је представљати што ново још непрестављано. Сада ваша продукција, пуна жистине, и на пошљетку са својим кавоћама и својим недостатцима кадра је да публику подражи. К томе је продукција једног неочекиваног ауктора, јер се, како ми се чини вашег до сад није ништа престављазо, није ли истина? Који пут у малим позориштима.. па најпослије не смета. Ви сте човјек, који сте ми од потребе. Талента сте к томе, који напредује, у противном случају... Само да успијете овога пута и само да би сте коју добру идеју имали за још неколико продукција, пак бих вас учинио првим драматичним писцем ове епохе.

Ла Баре прављаше знак сумње, као да се страхаше од тог изненадног и непотребног прорицања његове будућности.

— Стари нестају, настави Ромбод, а моји судругови и конкуренти, управитељи париских позоришта од назад десет година што урадише да себи стеку напљедника? Они угушише сву нову генерацију књижевничку, која тежијаше једино да што ново створи и напише. Сви они који се бијажу одали да пишу позоришне комаде, данас служе као дневничари, или се баве издавањем каквих других књига.

Позориште је искључива апанажа седморице или осморице одређених и класифицираних писаца; остали остају без хљеба. Треба ипак живјети. Без тога данас нема спаса. Позориште не може хранити свога човјека, нити га милионером учинити. Ушљед чега, ето гледајте, како се књиге множе, и како листови ничу као печурке. И сви ти писци романа и журналисте, имају талента... По чуду да сте и ви избјегли тој епидемији, већ се одадoste писању позоришних комада? Ви морате чувствовати као какав анархиста. Те држим, да ручате обично једно јаје и два новчића Бријешког сира... Није ли истина? Да? Али, ето, нема свак такав желудац. Треба данас уживати, а то и наведе вашу браћу странпутицем. Ви врло добро знате што је позориште, зар не? Па дакако, познајете га по искуству. Управитељи не примају других продукција до оних, којима су

ауктори ил славни Тиција, ил гласовити Кај. Али ови великани несташе Сад нема оних, који бише их замијенили. Моји другови рађе престављају застарјеле комаде, него ли нове продукције Они не покривају трошкове, али не бивају ни извиждани! А бојазан да се не извижду њихова је мдра Што драго, само не изложити се. И да се не постигне успјех, не смета, само да не буду извиждани! Они ће вам рећи, кад бисте их упитали: нема продукција, а то је лаж. Има их, али их се боје престављати, ето у томе је ствар. А зашто не? Јер су незналице и апсолутно неспособни да оцијене једну оперу. С тога се они уздржавају, ушљед чега позориште се инстерилизира (оноплођава) као земљиште, које се више не обрађује. Ја нијесам од њих способнији, али се не страшим као они. Ја сам човјек који много полажем на будућност. Кад се увјерим, по своје инстинету, да је једна продукција добра, престављаћу је са највећом ватром. Ја не желим да сазнадем за њеног ауктора, доста да сазнам садржину. Па и изабирам оне млађих пијата; имаћу још доста посла, док удесим неке с њима. Ја ћу престављати, о чему ћете се увјерити, продукције све нових сила, а да не клонем духом, и то све дотле док се не сусретем са једним, за којег ја држим да је човјек првога реда. А тај ће ми надокнадити све оно што ја изгубих са другима.

Ромбод стаде, и загледа се у Ла Баре-а, испитујући његово замишљено чело, четворност његове браде и лаку кривуљу његових ироничних усница. За тим, последије малог одушка:

— Драги мој, суморно му рече, побрините се да будете ви тај човјек, којег ја тражим; усрећите и мене и себе.

Он отвори врата која у ходник вођаху и звонцајући кључима, које у рукама држаше, ижлезе, разговарајући се фамилијарно са својим новим ауктором, полазећи покрај послужитеља — пријављивача, који се бијаше хитро устао занемарујући читање његовог илустрованог листа.

— А propos, рече Ромбод вечерас приредисмо свечаност у почасти стотом престављању Камбрајеве продукције: Изволите вечерас бити с нама? . . . Тако ћете се упознати са вашим будућим усрећитељима

Врата тајникове собе бијаху притворена. Он их отвори и понуди Ла Баре-а да улезе први.

— Делесарде, има ли још позивних биљета на вечерашњу свечаност? — упита Ромбод, сједнувши на једну малу наслоњачу.

Тајник прегледа своју шкрабијицу и извади један билет, око којег неки славни сликар бијаше лијепо насликао многе особа, које престављаху глумице продукције, која се престављаше, а у средини, у велико Ромбод са својом малицијозном и ирвичном физиономијом, и Калебрија са својим пуним и дебелим образима.

— За кога? упита Делесард.

— За господина, рече Ромбод, показујући Ла Баре-а... За тим, као да настојаше поправити немарност...

— Али прије свега да вас један другогме преставим!... господин Јулијан Делесард, мој тајник, један од брилантних позоришних писаца... и господин Клаудије Ла Баре, ауктор Viveurs-а, драме коју намјеравам брзо престављати.

Делесард се подиже и два се младића поздравеше. Тајник, а да ни ријечи не рече, стаде писати име аукторово. Тајни му се осмјех изви на усницама, а перо му шкрипукаше завидно по хартији при писању непознатог имена: Ла Баре-а, који некад могаше и славним постати.

— Ево, рече, Делесард, посињући поспом своје писмо, и пружајући Клаудију педуљу, која бијаше свједоцбом његове нове моћи.

Ромбод водећи увијек са собом Ла Баре-а кроз ходник, сађе низ једне мале степенице, отвори једна гвоздена врата, кроз која се указаше тамне просторије бинске.

Бина бијаше удешена за први приказ. У тој пустој дворани владаше гробна тишина, а кроз решетке прозорне сунчана свјетлост освјетљаваше средиште њезино.

Ла Баре удари ногом о патосу, који ће му негда славом одјекнути. Ваџи поглед по тамној дворани пред собом, као да хођаше назријети будућу срећу и славу своју.

Но она остаде нијема. Ла Баре говораше у себи: порадићу да идеја моја допре до дна ове дворане, пробудићу је, опчараћу публику и измамити одобравање. У том часу видјећу је толико сјајну, колико сада жалосну, тако јако узбуркану, колико сада тиху, и тако ентузијастичну, колико пак сада меланхоличну.

И подигнувши у вис руке, покријети јој у знак увјерења.

Ромбод отвори једна друга гвоздена врата код собице запаљивача свијећа уђоше и нађоше се у ходник, који води к сједишту орхестре као у подземљу, једна им свијећа из далека свијетлијаше. Они дођоше до улазних врата, са баршу-

настим завјесама са стране од контроле. Ромбод их отвори и улегоше у вестибул.

У својој кућици, близу које посађена на једном сточићу, сједијаше градска стража, тих вратних решетака продавачица биљета постављаше у ред најамне листове.

— Јесмо ли продали много, госпођо Сењер? усрдно упита Ромбод.

— Д, три сата, мало одговори кицошећи се продавачица мала и дебела женица, интеллигентних очију... Али последије Бурсе ствари много на боље окренуше... Палки се и сједишта закупише... Већ смо до сада ухватили двије хиљаде динара.

И изговарајући то пређе хитро пером преко листа.

— Још остају да се продају шест биљета за шест палака, од којих четири за стално могу се сматрати проданима, и тако, са овим што ћу ућерати, надам се да ћемо ухватити преко три хиљаде...

Чудновато! хтио бих тако продужити још барем тридесет престава.

— Лагано, рече госпођа Сењер. Ово је стота. Има их који се надају да ће видијети што различито од прошлог дана... Али сјутра ухватићемо мање, а до осам дана још мање.

Ромбод махне у знак одобравања госпођи Сењер, и узевши испод руке Ла Баре-а, говораше му лагано, показујући му госпођу Сењер.

— Видите ли ову женицу? она и мој пригледник најкориснији су моји чиновници. Гдје би друга продавачица биљета ућерала хиљаду и двјеста динара, стални можете бити, да ће она ућерати хиљаду и осам стотина.. Зашто? Незнам!.. Можда доста томе доприноси боја косе, форма носа, или глас; што је управ за то удешено! Дође ли когод да купи двије столице у галерији она ће вјешто постићи да онај промијени мисао, те да купи мјесто првог реда на палцама... О! познаје она врло добро своју дужност... Па како се разумијева у позоришним стварима. Послије главне борбе она вам каже: тај и тај приказ учиниће ефекат. Та и та точка проузрочиће звиждање или аплауз, и поврх свега са продукцијом ућераће се мало или много, и никад се неће преварити! Ах! заиста је ваљана жена: настојте се с њом сирижатељити.

(Н а с т а в и ћ е с е.)

Д А Н З А Д А Н О М...

Дан за даном, в'јек за в'јеком,
Неуморни дух времена
Носи живот брзим теком —
Теком трена магновена...

Сто година по сто пута
Ум човјека и не схваћа,
За вјечност је то минута:
Даје, носи — не повраћа.

Шта је човјек?!.. Са огњишта
Она једна искра мала,
Хладна вјечност не зна ништа
Кол'ко прође у свјет зала.

Она с' игра ствара, руши,
Мјесто оца даје сина,
А кад умре људској души
Суди Вјечни са висина.

Умре отац, умре мајка,
И све тако умре једном, —
И све тако без престанка
Смрт корача својим редом...

Тјешити се нема чиме,
Под облаком вјечне ноћи, —
Глуп се само тјеши тиме
Што: „*сви ћемо тамо поћи!*“

С П Р О В О Д.

Снијег вије, вјетар граве њија,
У даљини мукло звони звоно, —
Спровод креће, а неко завија,
Тако тужно, тако монотono!..

Напр'јед иду по двоје и двоје,
И крст носе, вјенце и кољиво;
Поп пред мртвим „Свјати Боже“ поје
Тако тужно, тако жалостиво...

И старица кò смрт бл'једа ступа,
Лагано је међу собом воде; —
Плаче, тужи, с'једе косе чупа:
— Аох, рано, куда мајци оде?!...

За њом иду својта, пријатељи, —
Сваки држи у рукама св'јећу,
Сваки тугу са старицом д'јели,
И плачући тако напр'јед крећу...

Снијег вије, вјетар гране њија,
У даљини мукло звони звоно, —
Спровод креће, старица завија
Тако тужно, тако монотонно...

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ
Ц Р В И.

Вазата.

У земљи је гадни црвић мали:
Слаб и јадан, сићушан кò мрва,
Ал' зна кор'јен да највећи свали —
Слатки кор'јен јабукова дрва.

И над земљом свјетина је тако:
Слаба, јадна, — али зна да суши,
Да подгриза тајно и полако
Добро срце племенитој души.

Максим.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЈУНАЧКЕ ПЈЕСМЕ.

Новак Вуксановић и Служани.

Још ни зоре, ни бијела дана,
А од дана нема ни помена,
Мала се је чета подигнула,
Одакле се често научила:
Од Загар'ча испод мрка Гарча;
Чета мала, али поуздана,
До петнајест добријех јунака
Све момака од Ђуричковића;
И Ђурића браства јуначкога;
„А пред чету добар четовођа“:
Вуксановић Новак арамбаша,
А за њим је Вукчевић Богета,
И делија Маркишић Мргуде,
(Јунаштва му у ордију нема,
Па остали љути крајишници . . .
Чета пољем Једношкијем пође,
Докле чета на Јабукe дође;
Ту је чета била починула,
Починула, те се одморила;
Притегнуше на ноге опанке,
И хајдучке струке и торбице;
Па дугачке луле запалише
И јуначке зборе заузеше . . .
Но говори Вуксановић кнеже:
„Загарчани моји соколони!
Јели овђе у дружину друга?
Ко ће поћи на воду Сушицу,
Да донесе воде у мјешину
Ла напоји себе и дружину;
Да прегледа поље и друмове
Небил' ће гођ уочио Турке;
Да би Бог да и срећа јуначка,
Да их данас мушки дочекамо,
И јуначки мегдан добијемо,
Али добар плијен заузмемо! . . .“
Ко чујаше: чут' се не чињаше,
А ко гледа: пред собом гледаше:
Како расте трава на завојке

Као дојке бијесне ђевојке;
Ма не гледа Маркишић Мргуде,
Већ Новака у очи јуначке,
Па му тако био говорио:
О Новаче наша арамбашо!
Ја ћу поћи на воду Сушицу,
Донијети воде у мешину
Те напити мене и дружину,
И прегледат' поље у ширину;
Но ми дади још једнога друга:
Мога брата Маркишића Вука;
Двојица су бољи од једнога,
Гора густа, никад није пушта,
Вазда рани вука и ајдука! . . .“
Кад је Новак оно разумио,
Даде му га, и мило му било.
Отоле се момци подигоше,
Па их ето низ Црнијељ тврди
Док сидоше води на обалу,
На Међицу на воду Сушицу;
Па да видиш Маркишић Мргуда,
Ђе потури струку и торбицу
Прислонио пушку уз брежину,
А прихвати чашу и мјешину,
Те је ладне воде захватио . . .
Ма ни Вуче сјеђет' не ошаше,
Но се припе кршу на главицу,
Узе пушку у лијеву руку
А десвицу на чело јуначко,
Да му сунце не смета гледати;
Загледује поље у ширину
Пут бијела Спужка на крајину;
Али виђи чуда из ненада!
Кад погледа лугу Косовоме:
Уледао четрест хајдука,
Ђе се вуку кроз гору зелену,
Пут равнога поља Једношкога;
Од њих Вуче страха заузео,

Заигра му срце у прсима,
Задрхташе токе на рамена;
Па Мргуда брата зовијаше:
„О Мргуде, Боже погинуо!
Ка' што ћеш ми данас погинути,
Ну погледај у зелену Лугу,
Што се оно вије проз бусије?
Јесу вуци, али су 'ајдуци!“

Кад је оно Мргуд разумио,
Скочи јунак, на ноге обије,
Па потури воду и мјешину,
И потрча момак уз брежину;
До брата је долазио свога,
Па погледа лугу зеленоме;
Виђе јунак: пријеваре нема,
Но је турска чета од истине;
Па је брату говорио Вучу:
„Бјежи Вуче, главе не унио!
Ето на нас од Спужа грађани!
Четиридест и четири друга,
Да бољијех у Турђију нема...

Све су оно наши одметници
И ускоци љуте потурице,
Што продаше вјеру за вечеру!“
Опет Вуче њему говорио:
„О Мргуде, брате од рођења!
Познајеш ли од њих иједнога,
Ка' си често на њих четовао?
Јесу' Турци за боја јунаци?
Можеш ли се брате поуздати
Поуздати у се и дружину,
Да можемо чету дочекати!?“
А Мргуд му поче кажевати:
„Брате мио Маркишићу Вуче!
Ја познајем друга свакојега!
Ну погледај онога јунака,
Што најпрви иде пред дружину;
Што је мрке подигнуо брке,
А вије му чалма око главе,
У пасм му двије срмајлије,
А у њима зрна сенџирлије,
Међу њима од срме 'анџара,
На рамена носи џевардара;
Оно ти је Лакић Мустаф-ага*)
Што је хајдук скоро ускочио,

Са сред Куча кржаве крајине;
Ускочио те се потурчио.
Спужани га дивно дочекали:
Буљумбашом њега поставили,
Да чштује и да хајдукује,
Од њега ни лак бити неће!
Они други, што је пред дружином
На њега је струка и долама,
Око врата свилена марама,
Оно ти је Ракочевих Вуче,
Ускок турски од наше крајине,
Што је љетос к њима ускочио,
И он би нам мога' додијати!
Трећи јунак што је пред грађане,
Оно ти је Мурат капетане,
Од кржаве чуће Сулевића,
Љуће змије у Турака није!
А четврти јунак пред грађане,
Оно ти је Беже Зотовићу,
Који зулум преко мјере гради,
Правду не зна — Бога не познаје;
Онаквога нашега крвника,
У три царска не имаде града!
А остали четрдест хајдука,
Све су оно бирани Спужани,
Који нигда мировати неће,
По све нама о несрећи раде:
А све каву граже и шићаре!...“
И још Мргуд кажевати 'аше,
Но се њима трајат не могаше,
Јер се Турци близу примакосе!
Па скочише два добра јунака,
Пограбише везане стријеле,
И сувише воду у мјешину
Врнуше се брже у дружину;
Све казаше што је и како је.
Кад то зачу Вуксановић кнеже,
Препаде се, чудити се није.
Није шала крвави Спужани!
Четрдесет и четири друга,
Под оружје бирана јунака,
А њих само петнајест момака;
Па дружини Новак бесједио:
„Загарчани, моја браћо драга,
Смијемо ли, да их причекамо,

*) Мустаф-ага Лакић — Куч, — доцније прозват: Кучевић — погинуо је у једном боју са Загарчанима, код р. Сушице, а посјекао га је: познати јунак и четник онога времена, Живаљ Вуксанов — Бурљачковић. (Види пјесму: *Четовање два Вуксановића*, у „Лучи“ за 1899 г. св. VII и VIII) Оно мјесто и данас показују под именом: „*Мустафина млина*.“

Да на ватру Турке дочекамо?
 Али ћемо опет Загарачу
 Да повише друштва прикупимо?!
 Мало нас је а много Турака,
 Па би, браћо, могли изгинути,
 Да се прича док је Једношкога!..“
 Вели јунак Вукчевић Богета:
 „О Новаче, наша арамбашо!
 Ја сам воли данас погинути,
 Од Турчина нашега крвника,
 Но срамотно Загарачу доћи,
 Да сеире ђеца и чобани
 Ће не смјесмо Турке причекати!“
 Вели соко Маркишић Мргуде:
 „Чујте моја браћо и дружино.
 Имам братâ седам Маркишића,*)
 Мајка нас је клела и проклела:
 Кад би који донио срамоту
 Више ми га кућа не виђела!
 Но хајдемо, да их причекамо,
 Па што Бог да и судбина права!“
 Сви рекоше, — на то пристадоше,
 Да на мјесто дочекају Турке.
 Ту је новак уредио друштво,
 Око пута, с обадвије стране
 Западоше у бусије густе;
 Па дугачке пушке припрашише,
 Да их не би пуста преварила,
 На Турчина српскога крвника!
 Сви хајдуци земљи попадаше,
 Западоше око друма пута,
 А сâм Новак на сред друма пута,
 Па дружини био говорио:
 „Загарчани, мој' до смрти друштво,
 Не мој ми се чоји преварити,
 Да опали пушку на Турчина,
 Не у страху, али у јунаштву,
 Докле моја пукне шеишана

На Турчина, Мурат' капетана,
 Тадер урте, весела ви мајка,
 Не жалите себе и оружје!...“
 У толико наљегоше Турци,
 Ма не знаду ће су Црногорци;
 Најпрви је Сулевић Мурате,
 У десницу носи ђевердара,
 За појасом пламена анџара,
 И сувише двије кумбурлије,
 У које су зрна синџирлије;
 Попијева танко гласовито,
 Припијева Вуксановић кнеза,
 И јунаке српске крајичнице:
 „Море вуци од горе хајдуци,
 Ако сте ми ће гођ запанули,
 Око пута у гору зелену,
 Не крите се у бусије густе,
 Но рзиле*) да се огледамо!“
 То слушају мрки Загарчани,
 Ма не оће зачињати кавгу;
 Сваки гледа арамбашу свога,
 На Новака Вуксановић' кнеза,
 Кад ће јунак започети кавгу;
 Знаде Новак што дружини каза,
 Па скршио грабовину грану,
 Да га поби на сред друма пута,
 А на грану ђека наслонио,
 Па на себе Турке напуштио,
 Да им зубе пребројити ћаше;
 Виђе јунак трајања му нема,
 Од образа ужди ђевердара
 На Турчина Мурат' капетана,
 Ал' Новаку лоша срећа била,
 Не погоди Мурат' капетана,
 Но Османа брата његовога,
 У повије међу очи двије;
 Кад се поби чело и олово
 Дивно знате како му је било!

*) Sic == очигледно.

*) Седам брата Маркишића. били су синови Маркише Расановића — Ђуричковића — сви седам одлични јунаци и четници, а сви су седмина изгинули, у различним бојевима и зађевицама, четујући око својих граница.

Један од ових, именом Марко, погинуо је на самој обали р. Сушице, од Брђана, и то се мјесто и данас назива: „Марково копито“ а Мргуд и Иван — Маркишићи, обојица су пали у боју на Једноше, о коме је ријеч у овој пјесми.

О јунаштву седам Маркишића, много причају Загарчани, и тврде: да су ови били добри јунаци — као најбоље онога доба, а особито Мргуд, који је у овом боју посјекао седам — осам Турака, и истога дана, при свршетку боја и погинуо, а убио га је неки Ђуро Вулетић — Бјелопавлић.

Од Ђирака Маркишића, воде поријекло данашњи Ђираковићи у Загарчу, као огрвак породице Ђуричковића, и од осталих шестине, нема данас никога у животу. —

Ђ. М. Драг.—Ђуричковић.

Ала врага — затури се кавга!
 Тада многе пушке запуцаше,
 Побеше се боја жестокога,
 Јуришају крвави Спужани,
 Дочекују љути загарчани;
 Погнаше се огњем из пушакa.
 Халакају мрки Црногорци,
 Соколе се момци и јунаци,
 Соколи их Вуксановић Ноко.
 Загракташе српски крајишници,
 Зазвечаше мачи и ханџари,
 Загрмјеше бојни џевердари;
 Учиње се страшна мјешавина,
 Од малена огња и покоља.
 У то пуче пушка од Турака,
 Добра пушка, доброга Турчина,
 По имену Лекић Усејина
 И погоди Маркишић Ивана,
 У сред паса, не даде му гласа!
 А загна се да сијече главу;
 Но му не да Маркишић Мргуде,
 Но пламена повадио ножа,
 И на брата дочека крвника
 Врже ножем посјече му главу!
 Пуче друга пушка од Турака,
 И убила Рајичевић Јова,
 По сред срца, ђе му срце куца,
 Ни жива га земља не с'чекала!
 Паде Јован до Ивана мртав;
 А загна се Ракочевић Вуче,
 Да му српску посијече главу;
 Одиста га посјећи ошаше,
 Но га виђе Маркишићу Вуче,
 Лати јунак везену стријелу,
 Још овако довикнуо Вуку:
 „О ти Вуче турски буљубашо!
 Што учиње при ти образ био!
 Што издајеш браћу у Турака?!“
 Оно збори а огањ обори,
 Вук на Вука пали шешану,
 И дивно се поздравио Вуку
 Сломио му из рамена руку!
 Рањен Вуче кликује Спужане;
 А грађани љути навалише,
 И на србе ватру оборише,
 Опалише тридесет кумбура,
 И тридесет бојних џевердара;
 По три пута јуриш учинише;
 Док Србима муке додијаше;
 Четворица мртви попадоше,

А Турака седам погубише;
 Навалише четрдест грађана,
 На десетак горскијех ајдука;
 Јадни Срби натраг узмакоше,
 До врх' равна поља Једношкога;
 А Спужани живље кеисаше,
 Прате Србе бојем из пушакa...
 Но покличе огњени јуначе,
 Ђуричковић Вуксанов Новаче:
 „О Богета јадовна ти мајка!
 Будли јутрос у дружину каза,
 Да можемо дочекати Турке;
 Камо твоје друштво и јунаштво?!“
 Кад то зачу Вукчевић Богета,
 Забоље га укор и срамота;
 Па везену лати шешану,
 На табан јој ватру наложио,
 Добро гађе, а боље погађе,
 И Турчина добра погодио:
 Баш Јаишу бега Зотовића,
 Међу токе у прси широке;
 Задријема силан Зотовићу,
 А загна се Маркишићу Вуче,
 Те му рџу посијече главу...
 Иза Вука обрнула рука,
 А Турцима обрнула брука:
 Сметаше се крвави Спужани,
 Кеисаше љути Загарчани,
 У грађане јуриш учинише;
 Јадни Турци плећи обрнуше,
 А за њима Срби крајишници;
 Па стадоше касапиту Турке,
 И јуначке крвавити руке;
 Виђи среће за добре јунаке!
 Бој зачуо Вуксановић Живло,
 Ђе се јунак био нагодио,
 У планину близу код оваца,
 Прискочио браћи у помоћи,
 С десет брата од Ђуричковића;
 Боже мио да је виђет коме!
 Муке живе и невоље љуте
 На Турчина српскога крвника!
 Кад удари Вуксанов Живаљу,
 А покличе Вуксанов Новача,
 И Богету његова рођака; —
 Два сокола — два Вуксановића,
 Улећеше у њих без узмака
 Па сијеку и разгоне Турке...
 А поред њих Вукчевић Богета,
 Са соколом Маркишић Мргудом,

И остали момци крајишници;
 Међу злиде Спужке ускочише;
 А најпрви Маркишић Мргуде,
 С јатаганом у бијеле руке,
 Па сијече крајишнике Турке;
 Двије градске окинуо главе,
 Па повика грлом и авазом:

„Благо мене мој брате Иване!
 Ја сам тебе добро осветио,
 Сад не жалим да ћу погинути!“

Ни још Мргуд починути неће,
 Но је опет загон учинио,
 На сред поља, без ниђе загона;
 Једну турску главу уграбио!
 Бачи главу у зелену траву:

Па поново загон учинио,
 Па ми поче коматити Турке,
 Без узмака на њих нападати;
 А што ћу ти дуљит' и казиват'?
 Док сагнаше на Једноше Турке,
 До бијеле цркве Немањића *)

Четири је главе окинуо,
 И на пету загон учинио,
 И пету је био уграбио!
 Док сагнаше Турке на Јабучке
 Седам глав Мргуд окинуо!

Још се јунак не зна уморити,
 Но све чини јуриш без престанка;
 Сврх Једноша, до дно поља равна,
 Све сјекао крајишнике Турке,
 Док јуначке уморио руке;
 У крви је јунак огрезнуо,
 Од врх' главе, до зелене траве!
 Још се Мргуд уставити неће;
 Пред дружином бјеше одмакнуо,
 Мала пушка не би дотурила!
 Но ће срећа, ту је и несрећа:

Бог убио Вулетића Ђура,
 Те опали свога цевердара,
 И погоди Маркишић Мргуда,
 По сред паса, укиде га с гласа;
 Паде Мргуд у зелену траву;
 Ни жива га земља не дочека;
 Кад то виђе Новак арамбаша,
 Пламенога латио анџара,
 А дружини тако проговара:
 „Јуриш браћо, кукала ви мајка!

Е не данас погрдише Турци!“
 Оно збори, и дружину кори,
 А напријед загон учинио;
 И у Турке јунак ускочио,
 За Новаком мрки Загарчани,
 На Спужане загон учинише,
 Многе Турке живе похваташе,
 Многијема главе посјекосхе,
 Наћераше низ Црнијељ Турке,
 На кржаве кланце и богазе,
 Клетити Турци бусије прескачу,
 Ту се многи грдно поломише,
 Низ кршаве и кржаве кланце,
 А Срби их мушки поћераше,
 Док на воду Турке наћераше,
 На Сушицу, кржаву границу,
 И у воду многе утопише;
 А остали воду прегазисхе,
 У зелену лугу утекоше,
 И срамотно Спужу побјегоше;
 Грдна гласа, а образа црна,
 Да причају Спужу на крајину,
 Како им је било на мегдану
 Чегујући на српску крајину!
 А Срби се натраг повратише,
 И погубиу браћу избројише,
 Деветина на мртво падосхе,
 А шестину ране допадосхе:
 Ту погибе Маркишић Мргуде,
 А нека га весела му душа!
 Е јуначки паде на мегдану;
 Он је доста посјека Турака,
 Задсбио славе и поштења,
 Нека му је слава и поштење!
 На једно се Срби окупише,
 Те лијепи шићар дијелише:
 Са Турака рухо и оружје,
 Свакојему даше дио прави,
 А Новаку Вуксановић кнезу,
 Њему даше токе колајлије
 И сувише двије срмајлије,
 Што су бега Зотовића биле!...
 И ту они стасхе пребијати,
 Пребијаху Турке зулумћаре,
 Баш за наше соколове старе,
 Који мушки у бој погибосхе:
 Најпрвога Сулевић Османа,
 За сокола Маркишић Ивана;

*) Црква — храм св. Симеона, у Једношима, — подигнута је, од св. Саве, још у почетку XIII. в. —

А тирчина Лекић Усејина
 За делију Ђурић Вујадина;
 „Зотовића за Ђуричковића.
 А тридесет и четири више“
 Што у томе боју појекоше,
 Свакојега само за једнога,

За сокола Маркишић Мргуда,
 Е је јунак весела му мајка!
 То је било када се чинило,
 Нама браћо мир и здравље било!...
 Мир и слога и помоћ од Бога!...

Из збирке: Ђ. М. Драговића-Ђуричковића.

С Р П С К Е Н А Р О Д Н Е Ж Е Н С К Е П Ј Е С М Е .

*

Жи ми мајка, и сад сам ђевојка;
 Жи ми мајка, удати се нећу!
 Нећу Бега, не бегенишем га,
 Него хоћу на село весело!
 Кад ми дође зете сељанине,
 Потурте му дрвену столицу,
 Принесте му ћасу млаћенице,
 Удробте му љеба овсенице:
 Сједи, једи зете сељанине —
 Сједи, једи па у дрва хајде,
 А кад дође зете шехерлија,
 Потурте му свилена јастука,
 Принесте му с медом пригавице:
 Сједи, једи, зете шехерлија —
 Сједи, једи, па на дућан хајде:

* *

Не чудим се мраку ни облаку,
 Ни гаврану, који воду мути —
 Ни мом драгом што се на ме љути.
 Ђе сам другог оком погледала,
 Ако сам га оком погледала,
 Нијесам му везен јагрук дала;
 Ако сам му везен јагрук дала,
 Али мене ја и бољи остао!

* *

Тиха водо, тихо ти се вучеш,
 Узгред ти је поздрави ми драгог:
 Нека дође, јал' нек' ми се прође,
 Е је мене тужба додијала,
 Од сестрице ка 'но од родице;
 Млађа ми се браћа оженише,
 Млађе ми се сестре поудаше,
 Сестрина ме дјеца прекорише,
 Јадна тете, што се не удајеш
 Удај се и не удала се!...

* *

Три тичице пропјевале,
 Једна не пјева;
 Питале је другарице,
 Што 'на не пјева?
 Прођте ми се друге моје,
 Што ја не пјевам!
 Мене мајка једну има
 Боље да нема;
 Па ме дава за Бошњака,
 Нећу јој га ја;
 У Бошњаке житка чорба,
 Не могу је ја;
 А од чорбе срце боли —
 Дураћ не могу.
 Три тичице пропјевале,
 Једна не пјева;
 Питале је другарице,
 Што 'на не пјева?
 Прођте ми се друге моје,
 Што ја не пјевам!
 Мене мајка једну има, —
 Тер мене једну;
 Па ме дава за Сархоша,
 Хоћу јој га ја;
 У Сархоша златна поша,
 Хоћу јој га ја,
 Ја ћу лити а он пити,
 Ја добро бити.

* *

О ђевојко душо моја!*)
 Твоја коса развигора,
 Црне очи зумбул-боја —
 Расти душо бит' ћеш моја.
 Ој, ти момче хашарио!

*) Сваки се стих понавља.

Или бити ил' не бити,
Ил' ме куга уморити,
Ил' ме мати другом дати.
А што би те другом дала,
Кад те морам ја чекати
Ал' годину али двије,
Ал' од треће половину.

* *

Черек вода долом дере, *)
Испод куле извор вире,
На њег' Мара ноге пере,
Више ње се момче дере:
Душо Маро не потони
Не потони, не закољи!
Ак' потовеш вадићу те,
Кад извадиш љубит ћу те,
Купит' ћу ти литру злата;
Ни то злато скупо није —
Литра злата сто дуката.
Још је злато из Љубиња —
Љуби мене мој дилбере,
Ал' ме љуби ал' т' умријех!
Не мри, не мри, мој дилбере,
Немамо те ће копати:
Дуге руке носиоци,
Црне очи жалиоци,
Ситни зуби мотичица,
Бјеле ноне лопатица.

* *

Три се тике састануле,
Три се тике ђани мама састануле. **)
У кафазу затворене.
Прва тика проговара:
Ко ће нама отворити
Лице ћу му поклонити!
То зачуле Сарајлије,
Па сахате расковаше,
Те кључеве саксваше —
Отвараше не могоше.
Друга тика проговара:
Ко ће нама отворити
Лице ћу му поклонити!
То зачуле мостарлије,
Па пршћење расковаше,
Те кључеве саковаше —
Отвараше не могоше.

*) Понавља се сваки стих.

**) Овако при сваком стиху.

Трећа тика говораше:
Ко ће нама отворити
Лице ћу му поклонити!
То зачуле Никшиклије,
Па ножеве расковаше,
Те кључеве саковаше —
Отвараше — отворише.

* *

Будила Мара Лазара:
Устани горе, Лазаре!
Твоје се злато удаје,
Под твојим златним прстеном,
Под твојим пули-дуваком —
На твога коња алата.
— Нека је нек се удаје,
Ја ћу јој спремит благослов: —
Дуге јој ноћи јесење,
Кад прво јутро устала,
Из свега срца уздахла,
Па стала млада зборити:
Лазаре, Лазаре,
Прво гледање,
И прво наше љубљење..

* *

Што град Смедерево,
Ваздан затворено,
Обноћ отворено.
У потаји мајка, —
Жени сина Рајка —
А жена му жива,
Мушко чедо има,
Од седам година;
Не би не би Рајка
За три б'јела данка,
Кад четврти дође,
Пита мајка Рајка:
'Бе си био, сине?
— Не питај ме, мајко,
'Бе си био, Рајко,
У механи мајко:
Крчмарица млада,
Крчмарица точи —
Ја јој љубим очи;
Док чашу уточи,
Дукат ми искочи;
Док другу наточи —
Други ми искочи....

**

Кад умрије Јован-беговица
Остаде јој сиротица Мара,
Мара плаче жали своју мајку.
Ђешиле је по двору робиње
Ти не плачи, наша госпођице!
Теб' ако је и умрла мајка
Доста ти је рука оставила:
Два сандука срме и дуката,
Трећи сандук харча бошчалука,
А четврти ситнога бисера!
Па изађи на оборна врата
Те ти види редом Сарајлије,
Оно твоје, што по у ћурчићу --
У ћурчићу и у ал-фесићу.

**

Шеничице ситно сјеме,
Душо, Ано, љепо име;
Од кад смо се састанули,
Још се нисмо пољубили, —
Сад ћемо се пољубити,
Да би знали полудити.
Твоја кућа крајем пута,
Туд' ја прођем по сто пута,
А ти сједиш на сточићу

На свилену јастучићу,
У руке ти филдиш-чешаљ
А у другу огледало,
Те ти гладиш косе твоје —
А из мене срце вадиш.
Одио сам по свом св'јету
Ка' 'но чела по свом цв'јету, —
Видио сам много љепших,
Много љепших, много виших,
Али мени нису драге
Ка' ти што си саде мене.

**

Сестра брата на вечеру звала,
Братац секи доша' на вечеру.
Сестра брату тихо проговара:
Нијесам те на вечеру звала,
Него, брате, на разговарање;
У махали три добре ђевојке —
Једна, брате, соја госпоцкога,
Друга, брате, рука великога, —
Трећа, брате, умна и паметна,
Бирај, брате, коју тебе драго.
Нећу, сестро, соја госпоцкога,
Нит' ћу, сестро, рука великога,
Но ја хоћу умну и паметну. —
Па он проси умну и паметну.

Приближио: Владимир Ђ. Милановић.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ.

Лакоми косач.

Неки велики богаташ скупи мобу, да му коси сијено. Косци су живо радили, јер им је газда обећао овна за ручак испећи, па тако је и учинио: испече овна и донесе на ливаду радницима, те ће им рећи: „Који најпрви ишћера до мене, даћу му плеће од овна.“ На то ови још боље живну, и један који најпрви ишћера откос, овесели се па хтједе да пободе косу у ледину, па да иде на ручак; но, несрећом, уголи острим по врату, те му у исти мах падне глава пред њим, последије чега је више од два минута остао дубећи на ноге, — веле, да је мртва његова глава три пута рекла: „Моје је плеће!“

Човјек се може и изненада усрећити.

Један човјек имао је жену и троје ћеце: једно мушко а двоје женско. Наскоро умре му жена, те овај остане сам са својом ћецом. Последије је тражио да се ожени, али га не хтјене ни једна узети зато, што је имао

ђеце, па коју би запитао: „Оли ме узети ђевојко?“ — прва би јој ријеч била: „Имаш ли ђеце?“ те он одлучи, да не казује за ђецу, зато пође и потражи. Нашавши једну ђевојку запита:

„Оли ме, ђевојко?“

— „А имаш ли ђеце?“

— „Не ја ђавоље, него да се уземемо, ако ти је воља.“

— „Хоћу Бога ми, драге воље, кад немаш ђеце!“ и они онда отиду заједно.

Кад дођу у кућу оног младожење, кад сједе троје ђеце код огња.

Тада се она млада зачуди, па рече:

„Ти говораше да немаш ђеце.“

— „Имам само ово троје, али она неће ништа сметати, већ нама ће бити корисна ради послуге.“

— „Ко? — нећу ја више овђе ни часа живјети, ако нећеш ђецу куда знаш уклонити.“

— „А ја баш оћу, кад нећеш друкче“ — рече онај.

Ово чује најстарија ђевојчица, па напуни једну чаралу пепела, па је стави у њедра. Онда им отац рече: „Хајте, ђецо, да идемо у дрва, и поведе ђецу у једну планину. Међу тим она ђевојчица сипаше путем овђе-онђе по мало од онога пепела, и тако идући дођу на једно брдо. Ту наложе мало огња, па сједоше да се грију. — „Сједите ви ту, а ја ћу сада доћи“ — рече им отац, и остави ђецу онђе, а он пође другијем путем дома. Она се ђевојка досјети, те одмах поведе млађу браћу истијем трагом дома, па застану за вратима, да слушају што се у кући збори. — Они су били на вечеру, те ће онај отац рећи: „Ех! да су овђе оно троје ђеце, да покупе ове мрве с трпезе!“ — У тај мах оно троје ђеце бануше по сред куће. — „Ха!“ зачуде се они од куда ђеца дођоше, те, њихов отац, приморан од жене, мораде их опет водити у планину.

Тако их сјутра дан, опет узе са собом, и заведе у планину, али много даље и у гушћу гору. Ту их отац све троје остави и пође у бездом. Она ђевојчица сипала је опет свијем путем по мало брашна, али све залуду, позобале га птице и разнио вјетар, те јадна ђеца не знадијаху никуд с мјеста.

Најмлађи ђетић непрестано дозиваше: „О, тата!“ — Кад се нешто одазове: „Ево ме, чоче, ево!“ — Дијете се обрадује, мислећи да је оно њихов ооац, те ће рећи: „Оди овамо!“

Мало доцније стане велика прца низ један обер, кад али иде велики див манити, па, чим дође, зграби млађу ђевојчицу и поједе је, па онда легне и заспи. Сад остадоше само њих двоје ђеце, која мало послје угледаше близу себе једну колибицу и у њој мало огња. Онда ђеца уђоше у колибу, и онај ђетић, нађе један гвоздени ражањ, те га згрије у огањ, док попрвени, па се загна и засади га диву по сред ока. Див се тргне, па не видећи ништа, скотрља се низ брдо, а ђеца осташе у колиби. Близу бијаше један дб, и на њему млади урметин, те ђеца уберу зелених класова, и испечу за вечеру. Онда онај ђетић стане нешто да копа на крају колибе, и гле, наиђе на пуна лонац блага. Они се обрадују и узму паре, па одатле пођу преко планине, докле дођу у једну варош. Ту се ђеца намјесте код неког поштеног човјека трговца, који их прими код себе, те их је пазео и чувао њихово благо, а она су њега слушала и поштовала као свога родитеља.

Пшто ћеца одрасту, ђевојка се срећно удаде, а дјечко се ожени и пре-
дуже држати дућан, те је за кратко почео живјети, што се вели, као бег.

Тако ћеца, последије оне тешке муке, коју су провели у оној пустој
планини, ће их је отац оставио, прославише се, и почеше богато живјети,
као по самој Божјој вољи.

Међу тим њихов отац јако осиромаша, те је морао ићи по народу,
и од прошње се хранили. Идући тако, дође у исту варошицу, у којој
онда живјаше његов негдашњи син, па, идући од врата до врата, наиђе
на синовљу кућу, ће његов син сјеђаше сав у свилу и у злато обучен,
прекрстио ноге, као коме Бог помаже, док се у томе зачује с врата
слаби глас једнога сиромашка — „За севап Божи удијелите нам што гођ,
господине!“

— Онај се нимало не зачуди томе, јер су му просјаци сваки дан до-
сађивали, но таквога не бјеше још долазило.

— „А окле си ти, јадо?“ — запита онај.

— „Ја из моје злочезбине.“

— „А куд идеш?“

— „Ја идем у зле, мимо добре, тамо овамо по народу, дако ми ко
штогод за душу пружи.“

— „А имаш ли кога?“

— „Ја ками имам студени: једну женетину, да опростиш, више ни-
кога. Имао сам троје ћеце, па ме је жена наморала, да их изведем у пла-
нину, те су се помела, или их звјерад изједа.“

— „Је ли ти жао ту ћеду?“

— „Како ми зајад није жао своју ћеду! да су ми та ћеца жива, не
бих ја овуда скитао, и гријешо туђе удиле.“

— „А би ли рад био виђети које од те ћеце?“

„Какве ћеце, чоче? та она нијесу ни по ђуре живјела, пошто сам их
у планину оставио, а да се може, живот бих дао, само једанпут да виђу
које од оне ћеце, па да ми је онда умријети.“

— „Е, јадни сиромаше! — рече му још незнани син — од твоје
ћеце једно је изио див у ону планину, а двоје је живо — ђевојка се удала,
а син оженио — тај сам ево ја, којег си ти у планину оставио.“

— „О, за Бога како си ти мој син, и како си сачуван из оне
планине? Ко је тебе тако усрећио? Ох! то не могу вјеровати, никако не,
— рече престрављени и изненађени сиромаш, који не знаваше већ што да
ради.

„Ти си мене у планину одвео, и оставио да пропаднем — рече син
— но је Бог мене спасао и усрећио, чија је воља тако наредила, да се и
ти преко мене усрећиш. Може бити, да си ти и најбоље радио да ме
усрећиш, сад би ишао као ти, али Божја је воља тако одредила, те сам се
усрећио, зато и ти нека будеш са мном срећан, Бог ће дати. Тако се онај
сиромаш изненадно усрећи, и срећан је био до своје смрти.

Два ђавола.

Уочи самога Митрова-дне, на једној раскрсници среташе се два
ђавола.

„Ђе ћеш ти?“ — запита један.

— „Ја ћу одити у онога богаташа овђе у село, да се издржим до
прољећа. А ти?“

— „Ја ћу одити у онога сиромаша.“

Тако пођоше, један у богаташа, а други у сиромаша. Пошто прође зима, негђе око Ђурђевадне, састану се она два ђавола на истој раскрсници — али много друкчије, него јесенас: онај из богаташа бијесан, као да је био на планину, а онај из сиромаша, смршао, као да је у вериге сву зиму висео.

„А што си тако смршао?“ — запита један онога.

„Да ти кажем, ја у онога сиромаша нијесам ништа зимуз ијо, него све гризао камење.“

— „А што би?“

— „Ваистину ћаше рећи које оне другоме, кад ручаху: „ђаво ти га изио,“ па се ја суни да оно ијем, но ми се не даваше, јер бјеше једна баба у пепељак, па све претијепаше, кад ћаше које рећи другоме „ђаволи ти га изјели,“ а она „ками ђаволу.“ Тако цијелу зиму проведох о камењу.“

„А ја нијесам — рече онај други — него у онога богаташа свега доста. Кад год ручаху или вечериваху, све једно другоме збораше: „ђаво ти га из срца изио;“ зато сам овако бијесан, што сам ијо, колико сам хтио.“

Од судбине нико не утече.

Нека жена имала једнога ђетића више никога, па га је зато тако лијепо држала, што се вели, као мало воде на длан, или: као она моја мене. Сваке уре гледала је кад ће без духа, јер је тако страх било. Једном запита једнога врача, оће ли дуго живјети, или од чега да га треба чувати. Онај каже, да ће јој оно дијете заклати змија. „Ха! — Лако је мени зато, ја га могу од змије сачувати“ — рече жена и узме оно дијете па га закључа у скрини, како га неће ништа дотаћи. Ту је држала да је сачуван. Послије зажели оно дијете грожђа, те замоли мајку да га пусти у поље. Но ова нехтје, бојећи му се од змије, него сама пће да убере један велики грозд и донесе ђетету. Како дијете поче зобати, из онога грожђа искочи змија, и оно дијете фис*) посред језика, ђавољом ни јаох!... Те тако мајка остаде без њега, жалосна до гроба.

Муж и жена.

Била једна ђаволаста жена, а удата за једним будаластим човјеком. Што се гођ у кући радило морала се за све она слушати, а домаћин јој се није ни зашто противио, јер би морао пропанути од ње.

Једнога дана ова жена пође на пазар, и при кретању рече домаћину: „Гледај, несрећо, немој да буде у кући што гођ штета, пази да донесеш воде, наложи огањ, уготови вечеру, чувај кокошке од орла, а оно из онога боцуна немој нипошто таћи, јер је отров, па би одмах морао цркнути само једном ако сркнеш из њега.“

— „Нећу, небој се“ — одврати муж, и обећа, да ће све тачно извршити.

— „Пази, да дијете у колијевци успаваш, а све друго чувај добро, немој да се довече свадимо“ — рече жена и пође на пазар.

Домаћин остане код куће, па како му бијаше много посла за вратом, намисли што прије извршити: сад би хтио да донесе воде, него не

*) Има у обичај, кад се ко проклиње: змија те фиштила у језик, у нос, или ако што.

смије да остави кокошке саме, јер би их кобац понио; па се он брзо до-мисли, повеже све кокошке једну за другу, како их кобац не може дићи, па онда пође с барелом на воду, и напуни га, али у хитању заборави га зачепити на грло. Тако дође кући, па, прије него скине барело, има ли још огња, нагне се да види, а вода из барела проспе се сва по огњу, те утули и оно мало што је било; сад ни огња ни воде — „куку мене“ — рече овај, па пође да види кокошке, али их је кобац све дигао и понио; овај плачући уљезе у кућу кад али дијете у колијевку плаче. Он га успављиваше, али оно све једнако плаче, овај га помилује по глави, о напиле ђетету меку кожицу на темену, па рече: „Чудим се ја што ови дијете плаче, а ево му чир на глави, боље да га провалим.“ Узме вретено и провали ђетету главу до мозга. Дијете онај час без духа. „О! како сад не плаче, пребољело је. благо мене, ја ћу се довече лако оправдати, да је дијете нешто било слабо, те нијесам могао ни стопу да се удалим од њега,“ — рече овај весело; но кад виђе да је дијете мртво, уплаши се, па ни куку ни леле, но намјерно пође да се отрује, узме онај боцун, тобож мјесто отрова, кад али боцун пуна меда, тако се он сиромаш наједе од онога меда, па се припне на петар*) и леже у један кош, мислећи да ће умријети.

У томе дође и жена с пазара, кад у кућу, нема ни воде ни огња ђавоље капље, кокошака нема, дијете у колијевци мртво, погледа у боцун али меда ни пола нема, него га је изио, „куку мене до Бога, јадној, што је ово?! — валан ће ми платити, како се није не поватамо, божја му вјера, то га суминути неће“ — рече жена, па нареди једну тољагу да га избије ако оклен дође. Он из коша чује све, па измоли главу и нагне се да види каква је та тољага, и хоће ли је моћи поднијети, — у тај мах кош се изврне, те он из петар паде на сред куће на главу, ђавољом ни петом, тако плати наједанпут све и спасе да га жена не бије.

Приближежио: Ђоко М. Драговић.

*) Петар се зове горњи таван у кући сељачкој, гдје нема птица, оплетен је од прућа.

НАРОДНЕ ПРАЗНОВЈЕРИЦЕ.

(Из Никшића.)

Кад жене преду вуну, па ако дотакну вретеном или дружлицом, кога, онда пљуне три пут на врх дружлице или вретена — воде, да онај не би више растао кога дотакне.

Кад скочи какав приш на језик, назову га јаштерицом; да се од тога излијечи, узме се каква палица (дрвце,) и с њоме пршка у пепео и говори: прећи, прећи, јаштерицу што је неко на ме налагао; или, свежу узео на гатњик па вичу: Овако му се језик свезао, ако је ко што на мене налагао.

Кад процјева кокошка у кући, домаћица вели, да не слути на добро, па онда узме ону кокошку и преврће је до прага, час на главу, час на реп, и што прво дотакне праг, оно откине; ако је прва глава, онда је за-коље и каже, да јо не може ништа нашкодити.

Кад се крпи одијело на чељаде, даду му сланку да држи у уста све док се окрпи, због тога да не збори; веле, да се око њега не лаже и не шире ћакуле.

Кад се дјетету наврши годишњица, испеку му погачу, па га онда изведу на раскрсницу и на глави му је разлеме, и онда је подијеле дјечи комшинској или која пролазе туда. Веле да прије проиде.

Кад се најприје виде ђетићу зубићи, треба да се пљусне водом из уста, и удари се руком по њиме. Веле да су му тврђи и да га не боле.

Кад се коме шије каква хаљина, па кад се на конач узео замеће говоре здраво ће је раздријети.

Кад какво друштво сједи око ватре, па на кога дим окрене те га уздими, одмах му се почну смијати говорећи му: „Ти си се нашао по путу, зато иде дим на тебе.“

Веле да бријест не ваља близу куће садити, јер он није никада сам но се око њега купе Анатењаци (ђаволи)

На Божић свака домаћица има обичај да узме један коноп, и од њега направи круг, на сред круга успе жита и онда ваби кокошке: ћук-ћук-ћук-ћук, у јато одиле а у кућу носиле. Веле кад из круга једу да по селу неће носити.

Кад прекипи млијeko на ватри домаћица брже боље на оно мјесто метне мало соли, зелене траве и мало воде — веле: да не манкаје млијeko у марве и сисе да им не пуцају.

Не ваља стојати на камену на којему планинка музе, веле да ће оное скочити приш (надој) на нози.

Пошто се испече пециво на Божић, па кога боле плећи, нека га ко са ражњем преко њих дохвати вели да ће оздравити.

Кад се коме теле срава, а ако ће да му се отели јунац, нека наложи малу љуску од рала, ако ће јуницу, нека наложи мало од преслице.

Кад се чује у прољеће кукавица, па ако си је гладан чуо, веле гладан ћеш бити преко цијеле године ако ли сита бићеш сит.

Кад се коље овца на Божић па ко има тишњу (тишња = протисак. — Ур.), тај одма чим се закоље на њу леже, и да на њу стоји све док дрхат умре, и онда ће оздравити.

Кад дјеца сједе око ватре, пјевају диму: Тамо диме костадиме, тамо-су ти врата и шарена јаја, — веле да их неће димити.

Кад се човјек протегне, веле да не ваља, јер онога часа изнесе све што је појео.

Кад се коме изгуби што од животиње, најприје метне шаку брашна на разгрнуту плочу и запреће је, па ако се извади печено у колачу наћи ће се, а ако ли не, неће. Неки међу сјекиру у пасје корито, неки узео на вериге, а неки преврну лонац на огњиште, веле, да га вуци не поједу.

Приближежио: Нов. Комесаровић.

НАРОДНЕ МОЛИТВЕ.

Скупно у Бијелом Пољу, код Мостара, Стеван Шиниковић, свештеник.

I.

Одо' лећи, Бога рећи; одо' спати, Бога звати. Бог се јави на небесим', небеса се отворише, Анђели се поклонише, нечастиви утекоше, у јаме се затворише, и паклом се запаклише, и тврђом се затврдише. Оста Мара Крунатица, ради Сина Спаситеља, спаси. Боже, душе наше и нашега родитеља и нашега учитеља, — Амин.

II.

Ристос мѝну и премину кроз сву војску Жудијанску, нит' га чусмо, нит' виђесмо, — сви рекосмо Ристос бјеше. Ристос с нами и пред нами. — Амин.

III.

Свети виде, види мене; света Богородице закрили мене; сви Анђели чувајте ме — да ми душа не погине, да ми тијело препочине — Амин.

НАРОДНЕ ЗДРАВИЦЕ.

NACIONALNA (Из Пиве.)

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

Во име Христа! Помози Боже, весели Боже! Бог дао добро и данас и вазда, ако Бог да! Здрави сте, браћо! Да нам поможе Бог. Да почнемо ракију пити у добри час: ракија радост, радовао Бог ови дом, у дому домаћина и његова кума и пријатеља и свакога добротвора, ако Бог да! Да нам поможе Бог и слава Божија св. Јована Крститеља (или другог коме служи).

II.

И у добри час и у бољи час, оба часа добра, оба нам помогла у свако доба ће молимо Бога. Чаша друга, домаћину цуна струга, честита срећа, поштена браћа, поштен глас, свијета' образ међу браћом ка' и јес' ако Бог да!

III.

Прва у добри час, друга у бољи час, ова у најбољи час. У име Бога и свете Тројице и много милосте Богородице, која може да нама поможе; ће мѝ свету Тројицу заборавили, она нас не заборавила, већ нам најбоља помоћница била, од сваке муке заступница. Руку додала, на пут исправила и са сретном браћом саставила. Саставио Господ Бог свако добро у ови дом и у вас христјански род. Отац и Син и свети Дух да нам буде у помоћи, нама и нашему брату домаћину и његову сабранију. Помога' му Бог и свети Јован вазда га славио, а он му помага'. — Амин.

IV.

Здрави сте, браћо! У најбољи час да нам поможе Бог — а у име Бога и лијепога часнога крета; Бог дао и Богородица ко вјеровао у лијепи частни крст, онеме и помагао, а ко га не вјеровао, Бог га и људи обратили те да га и он вјерује.

V. Добродошлица.

Узме домаћин чашу па пружи госту и рече му: „Добро си дошао!“ Гост узме чашу и почне напијати: „Вазда те добро нашао, част чинио, част од Бога и људи дочекао, добро ти ја дошао, добро ти свако од Бога долазило; све давао онијем људ’ма чашу и добродошлицу, који ти за част знали, а за здравље Бога молили. Насрамоту никоме ништа не давао, као што нијеси ни до сад, ако Бог да!“

Иза ове узме делибаша чашу, и рече: „Ком’ ћу ову чашу наздравити, добра ће му бити“ — и наздрави у име једнога госта, који устане на ноге, скине капу и гологлав саслуша ову напојницу: „Здрав си, брате! А у здравље нашег брата домаћина: прво, за његове поштене главе, за његове браће, за његове среће, синова, синоваца, унука и по земану омладака, живота и доброг здравља, за његова сваког добра и обијетеља, у двору и пред двором, што му гођ Бог дао, Бог му и удржао и прида’ самоседмерице од Његове свемогуће деснице, ако Бог да!“

Бог дао и Богородица нашему брату домаћину те му шљеме било тврдо и непромјенито, а кад било промјенито, промијенио га од воље а не од невоље, ако Бог да!

Бог дао и Богородица: кад нашему брату домаћину изишао тежак испод његовог сретног и честитог шљемеца изишо 24 сјемења, вџка ћакнуо, руком мануо, милоснога Бога поменуо, свула му родило а с небеса кропило; родило му жито по дну бусато, по сриједи тресато, на врху класато, на гумну много а у кући споро, берићетно, од Господа Бога помиловано, ако Бог да!

Бог дао и Богородица нашему брату домаћину, те се у његовом поштенем дому скупљали кнезови, кметови, судници и договорници, те у његову дому савјет савјетовали, на савјет га призивали, и за свашто питали. Њо му доша’ вољан и пошао вољан, а ко невољан и он пошао вољан. Изео круглицу хљеба и попио купицу вина, пошао хвалећи и благодарећи, и за здравље нашег брата домаћина Бога молећи.

Бог дао и Богородица нашему брату домаћину, стадо му се познавало: по овцама млогојем чобанима добријем, куд год му стадо ходило, здраво му дома додило, корист му доносило, овце сир и масло, а овнови жуте дукате, те се с њима хранио и од зла бранио, неимушту удијелио, рајска врата отворио, угоднио Богу и закону божјему, ако Бог да!

Бог дао и Богородица нашему брату домаћину, те се китио синовима, по земану унуцима, као Турђе-дан травом и цвијећем, а свети Симеон вином и пшеницом, ако Бог да!

Вазда наш брат домаћин сједио у старом селу, а у горњем челу, чаршија га вјеровала, а браћа миловала, Бог му дао свега доста, да се не застиди и од каквог госта, ако Бог да!“ — А шта ћемо даље, Бог му дао живот и здравље!..

Онај, који је напио, попије ракију, затим наточе другу ономе, који је стојао гологлав, овај захвали делибаши, говорећи: „Хвала ти на здравици и на пословици, што словио и Бога молио, Бог ти молитву услишио, согрешеније с покајањем опростио, колико је воља од милог Бога; што си поменуо домаћинско здравље, Бог га у здрављу подржа, у напредак помага', све му се дешава' онај добар час, који Христу и Јовану на води Јордану, ако Бог да!“ — Здрави сте, браћо, Бог се моли стојећи, а пиво се пије сједећи.

Приближежи: Тодор Јокановић, уч. Бог.-Учит. Школе.

СТАРА ПИСМА.*)

М. П.

Од Насъ владике Петра

Благородној господи: војводи, кнезовима и осталијем главарима и свијема Доњо-морачанима и Горњоморачанима и Ускоцима, паздрав.

Разумијем како сте ви Горњо-морачани и Доњоморачани и Ускоци у зло и бијете једни друге, своју браћу, што је противу Божије заповиједи и својега поштења; знам и то, да сте се с главама избарабарили, па се још помирити не хоћете. Ја ве сада кумим живијем Богом и светом Богородицом, да се умирите и да живите у мир и у љубав, а говорим г-ну оцу архимандриту Авсентији и игумну Теодосији, ако се нађе ко међу вама, тере би разбија и мутио, да се не умирите — нека ми пишу ко је тај чојак, или буде сам или с дружином, да ја пошљем на њих жестоко проклетство, како на њих тако и на њихов дом и напредак, од које клетве никада се одкупити неће и не може нико који ради и мисли о злу и крвопролићу браће Хришћана. У прочем богобојазнијема и послушнијема бити ћу вазда

Доброжелатељ
Владика Петар.

Цетиње, 3-га марча 1826.

Из старих писама † Вукала Иванишевића, преписао Саво Ф. Иванишевић

*) На печату је урезан српски државни грб са словима унаоколо: „Православни Архиепископ Петар Петровић.“

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

К њ и ж е в н е б и љ е ш к е.

Nel Montenegro — Impressioni di viaggio parte I (con 15 illustrazioni) — Cuido Gora. — Овако се зову путничке рефлексије италијанског путника у овој наш крај. Писац се уз опис мјеста баца и на историју и у најкраћој форми износи дјела владоца из заслужне династије Петровић-Његоша. Ту су и 15 скица: здања и трговачка мјеста на Цетињу. Ове путничке прте засебан су чланак у „Nuova Antologia Rivista di lettere, scienze ed Arti. Direttore: Maggiorino Ferraris, Anno 35.

Јуначки Споменик Великог Војводе Мирка Петровић-Његоша, јуначке пјесме, бојеви Црногораца са Турцима 1852—1862. У славу четрдесетогодишњице књажевања Њ. В. Кнеза Никле I, Господара Црне Горе и Брда, Зете и Приморја, 1860—90. Издање и штампа српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Н. Саду. Цијена 1 круна.

Иван Црнојевић Господар Зетски. Одговор г. Ј. Н. Томићу на његовој расправи: Црнојевићи и Црна Гора, написао Л. Томановић, Цетиње, Државна Штампарија 1900. — Прештампано из „Гл. Црногорца.“

На Бадње вече. — Тако ће се звати књига, која ће баш пред Божић угледати свијета, а написао је познати наш приповједач Стева Бешевих Петров у хумору из друштвеног живота. Изнијеће до 4 табака малог формата, а цијена јој је 15 новчића. — Топло је препоручујем.

Италијанска Краљица пјесник, — Одавна се говори о укуским пјесмама младе италијанске Краљице Јелене, већ штампаним у руским и њемачким новинама, које се одликују пуноћом осјећаја, идеје и хармонијом стиха. Говори се, да ће скоро изаћи скуп одабранијих њених пјесама које се налазе на српском, италијанском и француском језику.

Елементи психологије — фонсегрив, Ж. Серг. Пос. 1900. Цијена 1 р, 25 к. — Овдје је систематски и јасан нацрт најглавнијих психолошких теорија. Послије свакога осјека јавља се засебни резиме, садржај и литература предмета.

Православна Богословскаја енциклопедија или Богословскиј енциклопедическиј словарь. Изд. подъ ред. проф. А. П. Лопухина. Т. I. С. П. Б. — Ово је управо први енциклопедички богословски словарь, раздијељен на 10 свезака с илустрацијама и картама. Биће довршен 1905 год. Изгледа, да је писац имао у виду не само специјалисте, већ читаоце уопште, нарочито духовенство ради обсервације у богословским предметима.

Књига о здравом и болесном човјеку — Д-ра Бока. — У Немачкој је већ доживјела 16-то издање. Она упућује, како треба стати на пут разним болестима, или, ако су већ ту — како их треба остравити. Овај пријевод на руском учињен је с пошљедњег немачког издања. Веома је корисна свакој породици, као руководно средство у питању очувања живота.

Неколико дана по српским земљама. Мрвице из *Лазове* торбице. Судаћи по натпису књиге, читалац би могао и помислити, да су то заиста „мрвице,“ међу тим он ће ту срести, поред сложеног приповиједања о мјестима и околинама, која су заустављали путничко око, — прошлост и савремени живот народа нашег у туђим рукама. Мјестимице он уплијеће своје погледе на савремени течај ситуације; у томе је објективан: одобраје гдје гдје, а гдје гдје и осуђује, а свуда те прати лијепим незаједљивим хумором, те је читаоц поред стварније користи већ и ту у добити. Оваке врсте путописи у нас су сада веома ријетки, тим прије, што модерно путовање тегли наше путнике прије на запад, гдје се огледа више шаренило и раскошност туђинштине. Млади писац нек не жали његове тешкоће, нека завири у његов домаћи живот, али никако у цвикеру кроз призму. Књизи је цијена 25 новч., а штампа се у Никшићској штампарији. Чист приход писац предаје подизању дома умоболних у Црној Гори. — И то је благодарна црта родољубља пишчева, те књигу најтоплије препоручујемо.

Приповијетке А. П. Чехова — изашле су у пријеводу Веље Миросављевића, као 16-та свеска Мале Библиотеке, свеска II. Чехов је чувен руски приповједач, те и предузете Библиотеке оправдано, зато је најтоплије препоручујемо.

— CRNOJEVIĆ

К њ и ж е в н и о г л а с и .

Позив на претплату

У жељи и намјери подмирити једну од осјетљивих потреба свете наше цркве, српске школе и сваког побожног хришћанина, приредили смо и са благословом Његове Светости преузвишенога Господина патриарха српског *Георгија Бранковића* у штампу дали **Зборник** црквених богослужбених цјесам, псалма и молитава, извод из типика и црквенословенски речник.

У Зборнику овом налази се све најпотребније за вечерње, велико повечерије, полуноћницу, јутрење, часове и литургију, за све недељне, све заповједне празнике и од незаповједних за оне, који се као храмовни у народу српском највише славе, те ће са оваком садржином овај Зборник особито у сиромашнијим црквама, које немају Минеја, Триода, Пентикостара и Октоиха, моћи у многим надокнадити те скупоцјене књиге.

Овај се Зборник од досад изданих, (распроданог) „Сборника“ Димитрија Поповића и скоро изашлог „Сборника“ Браће М. Поповића (неповољну оцјену којег види у „Српском Сиону“ бр. 37. од о. г. стр. 605.), одликује згодним избором и распоредом материјала, научном обрадом извода

из Типика и опсежним црквенословенским Речником а тако исто и спољашњом укусном израдом.

Зборник овај добро ће доћи сваком православном Србину а особито црквеном појцу, да се упуте како у садржину дивних цјесама свете православне цркве тако и њихову употребу и правилно разумијеваће те да тако учествују у величанственом православном богослужењу БЛГОСВРЪЗНУ И ПО ЧИНЪ, срцем и умом. С тога треба да га има свака српска породица на своме столу као знамење одушевљења за св. православије, најдрагоцјенији аманет сваком Србину.

Књига се штампа у Српској Манастирској Штампарии, чувеној са своје fine израде, на јакој углађеној хартији, крупним словима, а изнијеће 40 табака велике осмине.

Цијена оваких дјела долази и у најпросвијећенијих и богатих народа најмање 10 круна; но потписани, имајући у виду потребу своје цркве и стање народа с тога, стављају за претплатнике цијену брошираној књизи 5 круна, а тврдо увезаној у платну 6 круна (стране новце примамо по дневном курсу).

Скупљачи добивају једанајесту књигу на дар или новац за њу. Нарудбине од најмање 5 комада шаљемо о свом трошку. Дућанска ће се цијена повисити.

Претплата и имена претплатника нека се шаљу само на адресу: Јован Живковић, Karlovci, Srem.

Рок претплате траје до св. Саве 1901 год.

У Ср. Карловцима, 4 октобра 1900.

Јован Живковић, професор у богословији.
Јован Живановић, професор у гимназији.

—CRNOJEVIĆ

ПОЗИВ НА ПРЕПЛАТУ.

Отвара се претплата на издања Матице Српске за годину 1901. и позивају се пријатељи српске књиге да се изволе на њих претплатити код Матичиних повјереника.

Матица ће у току 1901. године издати: 6 књига „Љетописа“ са 3 „Књиге Мат. Српске“, 5 „Књига за народ“ с календаром за 1902 год.

Љетопис ће излазити свака два мјесеца у свескама од 7—8 штампаних табака; тако ће Матичини чланови и претплатници у току идуће године добити 205, 206, 207, 208, 209, и 210 књигу. Редакциони Одбор ће се старати, да Љетопис, као књижевно-научна повремена књига, буде књижевно огледало савременог живота и културног рада Срба и осталих посвећених народа, нарочито њихове књижевности, вјештине и науке. У свакој књизи „Љетописа“ ће бити одјељење за претрес књижевности: свака важнија књига ће се одијенити или приказати а свака нова ће се ако се пошље уредништву, бар објавити. Редакцијоном Одбору (чланови: др. Милан Савић, секретар Матичин, проф. Милутин Јакшић, др. Јован Радонић, библијотекар Матичин и проф. Тих. Остојић) биће на помоћи својом сарадњом чланови Књижевног Одбора и Одјељење Матице Српске. А обећали су своју сарадњу, или су већ послали радове и ови књижевници: Симо Матавуљ, Ст. Сремац, Бран. Нушић, Јанко Веселиновић, Јов. Дучић, А. Шантић, Свет. Ђоровић, Милета Јакшић, Свет. Стефановић;

— др. Љуб. Недић, Богдан Поповић, Јаша Продановић, Јов. Скерлић, Милан Недељковић, Павле Поповић; — Ст. Новаковић, др. Теодор Мандић, М. Драговнић, Анд. Гавриловић, Дим. Руварац, др. Ал. Белић, Душан Јакшић, Сима Томић, И. Зеремски, др. М. Шевић, др. Бр. Петронијевић, проф. Ђ. Вујаклија и супл. проф. Петар Марковић.

„Књиге Матице Српске“. Веће ствари, и научне и белетристичне, не ће се растезати на неколико књига Љетописа, него ће се штампати за себе, као цјелина, и разашилаће се уз Љетопис када која буде готова. „Књиге Матице Српске“ се неће продавати за себе, него ће их добивати само чланови Матичини и претплатници Љетописа. Идуће године ће изаћи три „Књиге Матице Српске“, међу њима ће угледати свијет „Мемоари“ пок. дра Јов. Суботића.

„Књиге за Народ“. Из задужбине Петра Коњевића издаће се пет „Књига за народ“ и Календар за 1902. годину. Садржина пет књига ће бити:

1. „Косово“ одабране јуначке пјесме о боју на Косову, с тумачем. 2. Приповијетка. 3. Живот св. апостола Павла. 4. „Занат је златан“, расправа о користи заната, особито у приликама нашега народа. 5. „Мали пчелар“, кратко упутство за пчеларе.

У Календару Матичину ће бити све оно што доносе наши бољи календари: календарски дио, опис празника и житија светаца, шематизам наших аутономних власти, статистички податци о Аустро Угарској Монархији и о Србима, српски љетопис, практична казаљка о вашарима, пошти и телеграфу, о жељезници и парним бродовима, поуке из економије и о чувању здравља, преглед главних догађаја у Српству посљедње године са сликама, упутство шта да се чита, и још пуно других поучних и забавних ствари; гдје год буде потребе, биће додана и слика.

„Књиге за народ“ и Календар у једанпут ће се разаслати претплатницима и члановима Матичиним у октобру 1901. године.

Прешилата за ове књиге:

1. Чланови Матичини добивају све књиге, горе наведене, бесплатно. Члан Матичин плаћа или 100 круна у једанпут, или сваке године по 20 круна за пет година. Чим члан уплати први оброк од 20 круна, добива све књиге које изађу те године.

2. „Љетопис“ и „Књиге Матице Српске“ добивају се за претплату од 6 круна или 7 динара.

3. „Књиге за народ“ с Календаром добивају се за претплату од 1 круне или 1 дин. и 30 п.

Рок претплати је за „Љетопис“ и „Књиге Матице Српске“ до краја јануара 1901. године, а „Књигама за народ“ до краја јуна 1901. године.

У Новом Саду, новембра 1900.

Д-р. Милан Савић с. р.

секретар.

А. Хаџић с. р.

Пресједник Матице Српске:

О П Р О Ш Т А Ј У Р Е Д Н И К О В.

Завршујући овим двјема свескама улогу уредника „Луче,“ надати се, да неће поштовани читаоци замјерити на неколико ријечи, које причају судбину уредника, која га је пратила кроза све вријеме издавања листа.

Жар родољубивих осјећаја, жеља за јачим знањем и познавањем живота народа нашег, изазва код наше интелигенције жељу, која се одма и оствари: ускрсну наједанпут ново друштво „Горски Вијенац“ са својим листом „Луча.“ Намах би установљен и књижевни одбор од више чланова: редовних и почасних, са задатком, да заједнички око листа раде. У тај одбор књижевни, и ако одсутан од сједнице, изабрат би и досадашњи уредник, од срца радујући се томе подхвату и пријенувши за рад.

BIBLIOTEKA

У почетку, за кратко вријеме, уз добру вољу и рад добро иђаше, док поступно не поче тикати ње једно друго: члан по члан наже измицати, отежа му рад, те нађе и пречег посла, док „Луча“ помрача онај свој, по одзиву српских листава, лијеп глас и сведе се на један једини чланак „Медузина глава.“ Досадашњи уредник, будући само члан, стидио се тога; знао је, да код нас има моћи, има снаге, има спремних људи по свима гранама науке, али шта је могао радити?! Почеше нападати са стране, приговарати. Јавља се мисао, да је потребна једна личност, која би оправдала задатак листа, али свакако, да се осигура опстанак његов, који знатно кријепи овако богату читаоницу; што, по изразима страних путника, не уступа ни једној јевропској.

Кад се досадањем уреднику предложи ова тешка улога, *нишпи се смио, нишпи се желио примити.* Оутерећен великим радом у званичној дужности, неопитан, а ако хоћете и неспреман, тек готово устао с петроградске академске скамије, мислио је, да ће се за тај посао жртвовати способнији и опробанаји друштвени члан. — Не би га. Охрабрен својим садруговима, да ће га у свему помагати, уредник се са зебњом прими тешке улоге, *али само за годину дана.* Садругови га сасвим изневје-

рише. Мјестимички критички наивни одзиви бијаху му једина награда. Одзиви са стране храбраху га. Лични пријатељи и родољуби не оставише га. Мало по мало читаоци сретеше имена: Чика Јове Змаја, проте Сундечића, Војислава, Драгутина, Брзак Милке Гргурове, проф. Милорада Павловића и др., па млађих: Дучића, Шантића, Осман-Ђикића, Бешевића, Ђоровића, Карабеговића, Љубише, Крајичника, Бакића, Ешкићевића, Ценића, Личанина, Косовке Ђевојке, Кечкића и др. Сиромас уредник морао је сâм бити литературним ехом са овог краја. Зато јамачно Матичин љетопис и примјећује, да „*наша интелегенција у Црној Гори слабо пажње поклања свом једино научно-белетристичном листу. Сепаратизам нам се и овдје свешћу и књижевности. Уредник се узалуд мучи, да је пошири, да боље пламти*“

Читаоцима, могуће, не бјеху на одмету уредникове критичке студије из српске, руске, италијанске, француске, а, користећи се руским језиком, и њемачке литературе. Уз ово нашао би се још који уредников пријевод са руског и француског језика, као и појбљавање са словинског. Ако се овоме дода, да је оно нешто чланака из народњег живота сâм прерађивао — просто нека је неспорном, но благодарном труду наших готово самоука, изгледа да се уредник, као члан друштва, потпуно одужио бар као сарадник. Пријатељи писмено храбраху и ласкаху уреднику, а многе пјесме и приче прихватиле прештамповати и други листови. Кроз нашу Боку и Далмацију кликоваху за народним благом, коме се и посветила најовбиљнија пажња с увјерењем, да је у томе прави бисер народног умовања, као и то, што уредник није ни замисљао сâм дати какав нов правац белетристица нашој Таквијем начином, док је листу опсјег одређен од 2—2½ табака, уредник га је попуњавао већином са 3—3½, а гдје-кад и повише, баш с обзиром на народне умотворине.

Преота би било овдје не споменути благодарно признање патриотског моралног и материјалног потпомагања листа Г-ну Министру Војеном, Војводи Пламенцу, а такође и г-ну Ђуру Поповићу, глав. шк. надзорнику — трогодишњим предсједницима оба двају друштава, битним чињеницама економног уједињења друштава, под чијом се управом изведе садашњи нов правилник, који ће дати нов правац и јачину новом листу, јер му на челу дођоше спремније снаге без сумње од напуштеног уредника и то не један, него петорица. Уредник се томе од срца радује, тим прије, што је сваке године једнако молио

да га ослободе, али друштво не даваше, говорећи: „Ако ти оставиш, лист ће пропасти.“ И заиста никада мирније душом није одауо уредник, него сваливши са себе ово тешко бреме, у исто вријеме радујући се од душе заједничком раду, коме ће се и он, као сарадник, по мјери скромног знања, придружити.

Благодаран свему друштву на повјереној тасној улози уредничкој, уредник сву заслугу, ако и трунка ње стече у течају ово неколико година, предаје родољубном даржљивом перу својих драгих сарадника, од којих ће се некима, што се такође уредништвом баве, свакако одужити својим пером, јер му уређивање „Луче“ до сада спријечи тропити златно вријеме на личном усавршавању и раду на пољу науке.

И још једанпут хвала и друштву и свима својим драгим пријатељима и друговима, љубимцима труда и науке, којима се стављам свагда на услузи.

Цешинье, на Никољ-дан 1900.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

Лазар Т. Перовић.
Професор.

Друштвени гласник.

У недјељу 26 новем. о. г. економски уједињена друштва: „Цетињска Читаоница“ и „Горски Вијенац“ држали су своју главну годишњу скупштину у сали Зетског Дома. Досадашња засебна правила друштава замињена су новим — заједничким правилима друштва „Цетињска Читаоница и Горски Вијенац“ као досадашње засебне Управе новом — заједничком Управом. Поред Управе као самостално тијело постоји књижевни одбор ради уређивања друштвеног листа. На скупштини изабрану Управу састављају: пресједник г. војвода Симо Поповић, министар просвјете; потпресједник г. др. Новица Ковачевић, санитетски капетан; секретар г. Илија Мартиновић, секретар Окр. Суда; благајник г. Ђуро Матановић, судија; књижничар г. Глигорије Јововић, писар Окр. Суда; економ г. Мило Ковачевић, професор; управник позоришта г. Мирко Мијушковић, професор и одборници: гг. Јанко Вукотић командир, Митар Мартиновић командир, Машан Божовић, командир и управник вароша, Јанко Милић окружни капетан и Јаша Ненадовић арт. поручник. У књижевни одбор изабрани су: гг. Живко Драговић професор, Лазо Поповић, професор, Данило Гатало арт. капетан, Мирко Мијушковић професор и Саво Вулећић учитељ. Прва двојица су се отказали, а њина мјеста доцније су попунили: гг. др. Лазо Томановић и др. Новица Ковачевић.

Скупштина је једногласно изјавила старим управама захвалност на њихном раду у прошлим годинама.

На тој скупштини пресједник „Читаонице“ изјавио је, да су у току ове године умрли: редовни члан друштва *Војвода Ђуро Машановић* и почасни члан *Јован Сундечић* и у кратко је истакао рад покојника и као ваљаних чланова друштва и као одличних и карактерних родољуба. Скупштина се одазвала предсједничковој изјави са: *Слава врлим покојницима!*

Друштвена забава са игранком.

Уочи Никоља-дне економно уједињена друштва „Цет. Читаоница“ и „Горски Вијенац“ давали су свечану забаву са игранком у славу четрдесетогодишњег сретног владања Њег. Краљ. Вис. Књаза Господара. Друштво је почашћено присуством Слављеника и Његове Узвишене Ћњагиње. Просторије биле су пуне публике из мјеста и са стране. Забава је са игранком текла у најбољем реду. Играло се до 3 сата по поноћи. Одушевљење до врхунца. Програм забаве шљедећи:

I. Дво: 1. Химна, а) свира музика, б) пјева хор. — 2. Поздрав држи г. подпредсјед. друштвени; — 3. Жива слика из „Пјесника и Виле“ изводи г. Миловановић; — 4. „Хеј трубачу“ пјева хор; — 5. Пролог од госп. Миловановића, изводи г. Миловановић; — 6. Кита српских пјесама од г. Вимера свира оркестар; — 7. Жива слика из „Онзмо онамо.“ изводи г. Миловановић; — 8. Славјанска игра, од Двогака свира оркестар.

II. Дво: Игранка. 1. Оро — 2. Сељанчица — 3. Полка — 4. Фран. кадрил — 5. Мазурка — 6. Заплет — 7. Валс. О д м о р. — Зетско коло, Дамсн полка, Енглес. кадрил, Четворка, Фран. кадрил, Шотиш, Брза полка.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

